

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Brlan

Analiza sodobnega delovanja vahabitov v
Bosni in Hercegovini

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Brlan

Mentor: docent dr. Iztok Prezelj

Analiza sodobnega delovanja vahabitov v
Bosni in Hercegovini

Diplomsko delo

Ljubljana, 2012

Zahvala

Zahvaljujem se svojemu mentorju doc. dr. Iztoku Prezlju za strokovno pomoč pri pisanju diplomskega dela.

Iskrena hvala tudi družini in vsem ostalim, ki ste me spodbujali v času študija.

Analiza sodobnega delovanja vahabitev v Bosni in Hercegovini

Diplomsko delo govori o problematiki vahabizma v Bosni in Hercegovini. Na začetku diplomskega dela so predstavljeni ključni pojmi, kot so džihad, vahabizem in fundamentalizem. Nadalje diplomska naloga opredeli teorijo radikalizacije, ki v zaključku omogoča verifikacijo hipotez. V Bosni in Hercegovini je med letoma 1992 in 1995 potekala krvava državljanska vojna, v katero so bili vpleteni tudi prostovoljni borci z vsega sveta. Na strani muslimanov so se borili mudžahedini, ki so v Bosno in Hercegovino prišli predvsem iz Afganistana. Ti borci so zagovarjali vahabizem, skrajno interpretacijo islama. Po končani vojni je del mudžahedinov ostal v Bosni in ti so želeli širiti ideje vahabizma med prebivalci Bosne in Hercegovine, vendar se vahabizem med Bošnjaki ni razširil. Kljub temu so se v določenih odročnih predelih Bosne in Hercegovine oblikovale posamezne skupine, ki so povsem izolirane in kjer bošnjaške oblasti ne izvajajo svoje jurisdikcije. Takšna skupnost obstaja tudi v vasi Gornja Maoča blizu Brčkega na severu Bosne. V tej skupnosti živijo vahabiti, ki ne spoštujejo zakonov Bosne in Hercegovine. Med njimi so živeli tudi nekateri posamezniki, ki so bili vpleteni v teroristična in kriminalna dejanja.

Ključne besede: vahabizem, salafizem, Bosna in Hercegovina, mudžahedini, teorija radikalizacije.

Analysis of modern operation of Wahhabi in Bosnia and Herzegovina

The diploma addresses the issue of Wahhabism in Bosnia and Herzegovina. At the beginning of the diploma, key terms such as djihad, Wahhabism and fundamentalism are presented. In the following part, the theory of radicalization is defined in order to help verify the hypothesis. Between 1992 and 1995 there was a bloody civil war in Bosnia and Herzegovina. In that war volunteers from many different countries fought on all three sides. On the side of Bosnian Muslims fought mujahedeens, who came to Bosnia particularly from Afganistan. These fighters were Wahhabi, the radical Muslims. After the the war some mujahedeens stayed in Bosnia and Herzegovina, with a goal of sharing wahhabi ideas among Bosnians, but Wahhabism did not spread among Bosnians. However, in some rural areas of Bosnia and Herzegovina, Wahhabi established isolated communities, where Bosnian authorities do not exercise their jurisdiction. One of these communities is Gornja Maoča, located near Brčko in northern Bosnia. In Gornja Maoča live Wahhabi, who do not respect the laws of Bosnia and Herzegovina. Some members of Gornja Maoča community were also connected with terrorist and criminal activities.

Key words: Wahhabism, Salafism, Bosnia and Herzegovina, Mujahedeens, theory of radicalization.

Kazalo

1 UVOD	6
2 Metodološki okvir	8
2.1 Opredelitev pomena teme	8
2.2 Cilji preučevanja	9
2.3 Hipoteze	9
2.4 Uporabljena metodologija	10
3 Ključni pojmi	11
3.1 Džihad	11
3.2 Fundamentalizem	12
3.3 Salafizem	13
3.4 Vahabizem	13
3.5 Islamizem	15
4 Teorija radikalizacije	17
4.1 Vzroki radikalizacije	17
4.2 Faze radikalizacije	20
5 Prihod mudžahedinov v BiH	23
6 Vpliv Saudske Arabije na BiH	29
7 Ogroženost BiH s strani vahabitov	32
8 Gornja Maoča	34
9 Zaključek	38
10 Literatura	41

Kazalo tabel

Tabela 4.1 Kategorizacija vzročnih faktorjev radikalizacije	19
Tabela 4.2 Fazni model radikalizacije po danski varnostni in obveščevalni agenciji	21
Tabela 4.3 <i>Bottom-up</i> fazni model radikalizacije	21

1 Uvod

V času sovjetske invazije v Afganistanu se je svetovna javnost srečala s fenomenom islamskih borcev. Ti so se z različnih muslimanskih držav prišli boriti na stran upornikov. Po umiku Sovjetov iz Afganistana so se v drugih delih sveta pričele nove vojne, v katere so bili vključeni tudi muslimani. Najbolj znana vojna v tistem času se je pričela odvijati v Bosni in Hercegovini (BiH). V BiH se je med letoma 1992 in 1995 na strani muslimanov borilo nekaj tisoč borcev z vsega sveta (Prelenda 2001). Po koncu vojne v BiH je del teh borcev ostal v državi, kjer sedaj širijo ideje vahabizma, saj je velik del mudžahedinov pripadal tej veji islama. Vahabizem kot ločnica islama sicer ni militanten, se pa njegovi privrženci pogosto povezujejo tudi s terorizmom. Delovanje teh bivših borcev predstavlja določeno grožnjo BiH, kar potrjujejo tako bombni napadi na policijske postaje in kampi za urjenje, kot tudi posamezne vasi v katerih velja šeriatsko pravo in kjer oblasti BiH ne izvajajo svoje jurisdikcije. Pomen delovanja vahabitov v BiH se na prvi pogled ne zdi pomembno za širšo regijo ali celo za Evropo, vendar temu ni tako. Zaradi kompleksnega državnega ustroja BiH, ki je kot posledica daytonskega sporazuma sestavljena iz dveh entitet – Republike Srbske in Federacije BiH –, je BiH danes neefektivna država. Zaradi vseh teh delitev ima BiH zelo obsežen in potraten uradniški aparat, ki ga sestavlja 13 parlamentov, 13 vlad in približno 180 ministrstev. Za delovanje tega aparata BiH porabi dve tretjini proračuna (IFIMES 2006). Ti podatki so relevantni zaradi dejstva, ker je gospodarstvo BiH zaradi posledic vojne in tudi zaradi slabega vodenja države in korupcije v hudih težavah. V BiH je maja 2012 registrirana brezposelnost znašala 44 % (Bussines.hr 2012). V takšni brezizhodni ekonomski situaciji so ljudje, ki se znajdejo v takšnem položaju, precej bolj nagnjeni k ekstremizmu, kakršnega zagovarjajo tudi vahabiti in drugi radikalni islamisti v BiH. Vendar se ekstremizem ne širi zgolj med prebivalci BiH, temveč je BiH zaradi slabega sodnega in policijskega sistema ugodna država tudi za muslimane iz drugih držav, ki imajo ekstremistična nagnjenja. BiH je sicer ob pomoči tujih sil, ki so nameščene v okviru mirovnih operacij, uspela zajezi širjenje radikalnih idej islama in terorizma, kar potrjujejo tudi zaprti kampi za urjenje.

Da so šibke ali celo propadle države plodno mesto za širjenje terorizma, predpostavlja tudi Nacionalna varnostna strategija ZDA (Združene države Amerike). Po tej strategiji bi bilo terorizem mogoče omejiti z razvojno pomočjo, saj bi v tem primeru same države lažje nadzirale teroristične skupine, poleg tega pa bi bilo zaradi boljših življenjskih razmer tudi manj ljudi pripravljenih na teroristična dejanja. Nekdanji ameriški predsednik George Bush ml. je na drugi strani želel omejiti terorizem s širjenjem demokracije, češ da so

nedemokratične države bolj dovzetne za terorizem. Povezanosti med demokracijo in terorizmom sicer ne potrjuje nobena raziskava, obstaja pa korelacija med terorizmom in nestabilnostjo ter slabimi življenjskimi razmerami. Ker se Bosna in Hercegovina uvršča med šibke, nestabilne in neučinkovite države, predstavlja plodna tla za razvoj raznih radikalnih gibanj, med katere spada tudi terorizem (Chenoweth 2006, 17–22).

Najpomembnejši dokaz za to, kako pomembna je BiH za mednarodni terorizem, se je zgodil po terorističnem napadu na ZDA, 11. septembra 2001. Ameriške obveščevalne službe so po napadu identificirale napadalce; med njimi je bil tudi Khalid Sheik Mohammed. Mohammed je bil glavni načrtovalec napada, ki se je z džihadom srečal v času vojne BiH, ko je pridobil tudi bosansko državljanstvo (BBC 2012). Naslednji primer terorizma, ki je imel svoje korenine v BiH, se je zgodil marca 2012, ko je 23-letni Mohamed Merah v francoskem Toulousu ubil sedem ljudi. Kasneje se je izkazalo, da je morilec večkrat obiskal predavanja o islamu, ki so potekala v Sarajevu (RTVSLO 2012). Vidimo lahko, da je BiH, kljub temu, da tam živi zgolj okoli dva milijona muslimanov, zaradi svoje lege, zgodovine in slabe jurisdikcije idealen kraj za širjenje islamskega radikalizma v Evropo. Kljub vsem navedbam, pa islama in muslimanov ne smemo označiti za nevarno religijo, saj grožnjo predstavljajo zgolj posamezne skupine muslimanov, ki nimajo veliko skupnega s Koranom ali islamom nasploh.¹

Po terorističnih napadih, 11. septembra 2001, se v medijih skorajda vsakodnevno pojavljajo termini, kot so islamski fundamentalizem, terorizem, mudžahedini, džihad in drugi. Ti termini imajo precej različne pomene, vendar se v laični javnosti pogosto enačijo in uporabljajo nekorektno, zato je namen te diplomske naloge tudi razlaga najpomembnejših terminov, ki se nanašajo na obravnavano temo.

¹ Islam še zdaleč ni militaristična religija. Beseda islam se nekoliko enači z besedo za mir (*salam*), prav tako pa tudi muslimanki pozdrav (*salam alaikum*) pomeni mir z vami (Pohy in Duran 2001, 21–2).

2 Metodološki okvir

2.1 Opredelitev pomena teme

Vojna v BiH, ki je potekala med letoma 1992 in 1995, je bila najbolj krvava vojna v Evropi po koncu druge svetovne vojne. V tej vojni se niso borili zgolj Bošnjaki (muslimani), Srbi in Hrvati, temveč tudi številni prostovoljci na vseh treh straneh, med katerimi je bilo največ islamskih prostovoljcev. Ti mudžahedini so prihajali v BiH iz Egipta, Savdske Arabije, Jemna, Libije, Palestine, Iraka, Sirije itd. Veliko borcev se je pred prihodom v BiH borilo že v Afganistanu, kjer se je pravzaprav rodila ideja svete vojne (džihad). Število teh borcev v BiH ni povsem jasno, predvideva pa se, da jih je bilo od nekaj sto do nekaj tisoč. Ti tuji borci so se sprva borili samostojno, kasneje pa so jih vključili v strukturo *Armije* BiH. Po koncu vojne in podpisu daytonskega mirovnega sporazuma je bilo določeno, da vsi tuji borci zapustijo BiH, vendar se to do danes še ni zgodilo. Nekdanji borci v BiH širijo svojo obliko islama, ki je precej bolj radikalen, kot islam, kakršnega so pred tem poznali Bošnjaki. Islam, ki ga zagovarjajo bivši borci se imenuje vahabizem. Ta ločnica islama je razširjena predvsem v Savdski Arabiji, ki je izdatno podpirala mudžahedine, zato so vahabizem prevzeli tudi sveti borci. Po koncu vojne v BiH je Savdska Arabija obnovila precej šol, bolnic in mošej. Te mošeje so zgrajene v tipičnem vahabitskem slogu, prav tako pa se v njih islam interpretira v skladu z vahabizmom. Kot posledica tega se je vahabizem razširil tudi med bošnjaškimi muslimani, vendar ne v tolikšni meri, da bi to resno ogrozilo državo. Vahabiti namreč zagovarjajo tradicionalni islam, ki so ga poznale zgolj prve generacije muslimanov, zaradi česar zavračajo glasbo, alkohol, cigarete, prometne predpise itd. Kot posledica zavračanja določenih stvari, ki se nam in tudi muslimanom v BiH zdijo povsem običajne, vahabiti pogosto kršijo zakone BiH. Poleg tega so se v BiH pojavile posamezne enklave, kjer živijo vahabiti, med katerimi je del Bošnjakov, del pa predstavljajo tudi bivši mudžahedini, ki so se borili med vojno. Ti ljudje imajo številne povezave z radikalnimi muslimani po vsem svetu, zaradi česar se večkrat povezujejo tudi v teroristične in kriminalne organizacije. Med takšne enklave sodi vas Gornja Maoča, kjer deluje vahabitska skupnost. V skupnosti ne spoštujejo zakonov BiH, zato tam pouk poteka v jordanskem jeziku. Prav tako so tudi napisi v vasi napisani v arabščini, v skupnosti pa velja tudi šeriatsko pravo. Čeprav ta skupnost po besedah članov ni povezana s terorizmom, pa je kar nekaj njenih nekdanjih članov že sodelovalo v terorističnih napadih.

2.2 Cilji preučevanja

Cilj diplomskega dela je čim bolj celostno in v vsej svoji kompleksnosti predstaviti trenutno stanje vahabizma v BiH. Prav tako želim predstaviti razmerje vahabitov do oblasti v Sarajevu in do ostalih muslimanov v BiH, ki niso prevzeli vahabizma, zaradi česar je med njimi in vahabiti prihajajo tudi do hudih sporov. Vahabiti jih namreč označujejo za nepravne vernike, ki islama ne interpretirajo, tako kot bi ga bilo treba. Predstavitev vahabizma in odnosov med njegovimi sledilci in ostalimi deležniki bo mogoča zgolj ob razložitvi temeljnih izrazov, ki se navezujejo na obravnavano temo. Težko bi bilo namreč opredeliti povezave in odnose med vahabiti in ostalimi muslimani v BiH, če ne vemo, kako je to gibanje sploh nastalo in za kaj se zavzema. Predstavil bom termine, kot so islamski fundamentalizem, vahabizem, džihad, mudžahedini in radikalizem. Nadalje želim predstaviti zgodovinski proces prihoda mudžahedinov v BiH ter varnostne posledice tega prihoda na sodobno BiH. Večina radikalnih muslimanov je v BiH namreč prišla tekom vojne med letoma 1992 in 1995, čeprav so se tudi pred tem določeni bošnjaški muslimani šolali na vahabističnih šolah v Savdski Arabiji. Poleg tega, želim predstaviti tudi vpliv vahabitov in njihovega delovanja na varnost BiH, saj se pojavljajo zelo različne ocene ogroženosti. Na koncu želim predstaviti še nekaj primerov muslimanskega radikalizma v BiH. Tu bom osrednje mesto namenil vahabistični skupnosti v Gornji Maoči, poleg nje pa bom opisal tudi poizkus terorističnega napada na zahodnoevropsko veleposlaništvo v Sarajevu in streljanje Mevlida Jašarevića na ameriško veleposlaništvo v Sarajevu.

2.3 Hipoteze

1. Hipoteza

Vahabizem se je v BiH razširil predvsem zaradi vojne, med letoma 1992 in 1995.

2. Hipoteza

Med vahabiti v BiH se pojavljajo določeni radikalni elementi, ki ogrožajo ozemeljsko celovitost, notranjo varnost in ustavno ureditev BiH.

2.4 Uporabljen metodologija

Pri pisanju diplomske naloge bom uporabljal metodo zbiranja podatkov, poleg tega pa tudi metodo analize vsebine primarnih in sekundarnih virov. S konceptualno analizo bom opredelil oziroma definiral določene koncepte in ključne termine. Z deskriptivno analizo pa bom opisal določene dogodke, ki jih bom predstavil v diplomski nalogi, medtem ko bom zgodovinsko analizo uporabil za zgodovinski prikaz prihoda mudžahedinov v BiH in za prikaz nekaterih drugih zgodovinskih dogodkov.

3 Ključni pojmi

3.1 Džihad

Džihad v prvotnem islamskem svetu pomeni etično načelo, neke vrste ponovno moralno oboroževanje. Velika večina muslimanov si ga razlaga, kot strmenje k dobremu. Z besedo džihad se v tradicionalnem islamu označuje vsako pozitivno prizadevanje, še posebej, če je povezano z odrekanjem. Dobesedni pomen besede džihad je sicer »napor«, lahko tudi »boj«. Tradicionalni islam razlikuje med velikim džihadom, ki pomeni samopremagovanje, oziroma samopoboljšanje, ter malim džihadom, ki pomeni oborožen spopad, vendar mora izpolnjevati določene predpogoje. Predpogoj, da se nek spopad označi za mali džihad, predstavlja določena ovira, na katero naletijo verniki pri izpolnjevanju njihove vere; mali džihad je torej usmerjen zgolj proti ljudem, ki aktivno delujejo proti religiji. Muslimani pravijo človeku, ki izvaja džihad, mudžahid (Pohy in Duran 2001, 19–20).

Termin džihad se pogosto prevaja kot »sveta vojna«, vendar pa v islamski tradiciji ta termin sploh ne obstaja. Termin »sveta vojna« izhaja iz krščanstva, in sicer iz dobe križarskih vojn. Sveti Avguštin in Sveti Ambrozij sta kot glavna predstavnika krščanske miselnosti sicer nasprotovala vojni, vendar sta razvila koncept pravične vojne, ki je pod določenimi pogoji vojno dopuščal. V 11. stoletju je papež Urban termin pravična vojna zamenjal s terminom sveta vojna (The royal aal al-bayt Institute for islamic thought 2009, 1–3).

V sedemdesetih letih 20. stoletja je Omar Abder Rahman² razvil povsem novo smer razlage džihada. Rahman je trdil, da prerok Mohamed ni nikoli ločeval med velikim in malim džihadom. Še več, trdil je, da džihad pomeni zgolj eno, in sicer seči po orožju in zahtevati od brezbožnikov, da prevzamejo muslimansko vero, ali pa da se podredijo muslimanom. Rahmanova različica džihada se je precej razširila, pri čemer je imel pomembno vlogo Abdes Salam Farag. Farag je trdil, da islam ne temelji zgolj na petih stebrih, temveč da manjka še šesti steber, džihad³ (Pohy in Duran 2001, 21–4).

² Abdel Rahman je bil rojen leta 1938 v Egiptu. V otroštvu je izgubil vid zaradi diabetesa, zato se je še bolj posvetil študiju. Pomemben je postal v sedemdesetih letih 20. stoletja, ko je v svoji doktorski disertaciji razvil nov koncept džihada, ki je bil precej bolj nasilen od prvotnega pomena. Rahman je bil udeležen pri številnih terorističnih napadih, med drugim je sodeloval pri napadu na Svetovni trgovinski center v New Yorku leta 1993 (Fried 1996).

³ Vsak musliman mora izpolnjevati pet osnovnih stebrov islama (*arkan al islam*). Ti stebri so: 1. veroizpoved s sledečo razglasitvijo: »Ni boga razen Boga in Mohamed je božji glasnik«; 2. obredna molitev petkrat na dan; 3.

3.2 Fundamentalizem

Termin fundamentalizem⁴ se pogosto pojavlja v povezavi z islamom, vendar malo ljudi ve, kakšen je njegov pomen. Marty in Appleby podajata sledečo definicijo fundamentalizma:

Tendenca, način mišljenja, ki obstaja v religijskih skupnostih in je paradigmatško utelešena v določenih reprezentativnih posameznikih in gibanjih ter se manifestira kot strategija ali skupek strategij, s katerimi oblegani verniki poskušajo zaščititi svojo destinktivno identiteto kot ljudje ali skupina. Ker čutijo, da je ta identiteta v sodobnem času ogrožena, jo utrjujejo s selektivnim oživljanjem doktrin, verovanj in praks iz svete preteklosti. Ti oživljeni »fundamenti« so rafinirani, modificirani in sankcionirani v duhu prekanjenega pragmatizma: služili naj bi kot branik pred obkoljevanjem outsiderjev, ki grozijo, da bodo vernike pripeljali v sinkretistično, areligiozno ali nereligiozno kulturno okolje. Poleg tega te fundamente v novem religijskem porfelju spremljajo brezprecedenčne trditve in doktrinarne inovacije. Z močjo teh inovacij in novih podpornih doktrin naj bi oživljeni in posodobljeni fundamenti danes ponovno pridobili isto karizmatično intenzivnost, s katero so izvirno že davno oblikovali skupnostno identiteto iz formativnih razodetih religijskih izkušenj (Marty in Appleby v Šterbenc 2011, 83).

Fundamentalizem je opredeljen tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Termin je definiran kot nazor, ki zahteva, da se kdo dosledno drži načel svoje ideologije (Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša 2009).

Definicijo fundamentalizma poda tudi Steve Bruce, ki meni, da je prav islam ena izmed najbolj dovzetnih religij za fundamentalizem, saj naj bi bila monoteizem in dogma nujna predpogoja za fundamentalizem. Bruce nadalje meni, da so za fundamentalizem značilni še: prepričanje, da je nek vir idej (npr. Koran) nezmotljiv in popoln; prepričanje, da obstaja določen primer resnične religije v preteklosti; reaktivnost ter značilnost, da fundamentalisti večinoma nagovarjajo marginalizirane sloje (Bruce v Šterbenc 2011, 117).

plačevanje prispevka za dobrobit revnih; 4. post v času devetega meseca *ramadana* in 5. romanje vsaj enkrat v življenju v Meko (*hadž*) (Šterbenc 2011, 101–2). Farag je poleg teh petih stebrov dodal še šestega, in sicer džihad (Pohy in Duran 2001, 23).

⁴ Termin fundamentalizem se je oblikoval v začetku 20. stoletja v ZDA. Izraz fundamentalizem so pričeli uporabljati protestanti, da bi se s tem izrazom ločili od tistih protestantov, ki naj po njihovem mnenju ne bi pravilno razlagali Svetega pisma. Fundamentalisti so se želeli čim bolj približati Svetemu pismu v vsakdanjem življenju (Davidson 2003, 16–17).

Svojo razlago termina fundamentalizem podaja tudi dr. Primož Šterbenc, ki meni, da je glavni razlog za nastanek fundamentalističnih gibanj dejstvo, da se pripadniki določene skupine počutijo ogrožene od zunaj, zaradi česar je fundamentalizem samoobrambno naravnano. Te grožnje predstavljajo razne omejitve religije na zasebno področje, kar se pogosto povezuje z Zahodnim svetom. Temeljni cilj fundamentalistov je torej ohranitev religije kot temelja za delovanje na vseh področjih družbe oziroma želja po oblikovanju islamske države. Pri tem pa je potrebno opozoriti, da se posamezna fundamentalistična gibanja med seboj precej razlikujejo predvsem po sredstvih, ki jih uporabljajo za doseg tega cilja. Tako poznamo radikalne (militaristične) ter zmerne fundamentaliste (Šterbenc 2011, 85–6).

3.3 Salafizem

Salafizem je gibanje, ki se je uveljavilo ob koncu 19. stoletja, čeprav njegove korenine segajo v 13. stoletje, v klasično dobo islama. Izraz salafizem je ob koncu 19. stoletja uporabil Džamaludin al-Afgani. Njegov namen je bil vrnitev k izvornim besedilom in modelu družbe iz časa preroka Mohameda. Z vrnitvijo k tradiciji bi se muslimani ponovno zblížali, saj so bili v tem obdobju zaradi kolonializma precej razdeljeni. Cilj salafizma je torej obnova in očiščenje islama, ki ga prežemajo tujki. Za salafizem je značilno tudi strogo in dobesedno razumevanje Korana v hanbalitski tradiciji.⁵ Salafizem nasprotuje delitvam med posameznimi islamskimi pravnimi šolami in zavrača vse, kar ni islamskega izvora, torej nasprotuje vplivu Zahoda. S salafizmom se je precej ukvarjal Roy, ki salafizem enači z terminom neofundamentalizem. Roy v svoji knjigi *Globalizirani islam* piše tudi o veliki povezanosti med salafizmom in vahabizmom ter o tem, da so salafistične in vahabitske težnje velikokrat povsem enake (Roy 2007, 121–4).

3.4 Vahabizem

V širjenju salafizma (neofundamentalizma) so pomembno vlogo odigrali Savdijci. Savdijci so želeli omejiti arabski nacionalizem in iranski šiizem, zaradi česar so spodbujali sunizem, ki je zelo konservativen in hkrati sovražno nastrojen proti Zahodu. Enako velja tudi za vahabizem, ki je nastal iz zavezništva med plemenskim klanom Savdijcev in verskim reformatorjem

⁵ Hanbalitska tradicija je šola islama, ki med vsemi šolami najbolj dobesedno interpretira sporočila iz Korana. Po tej interpretaciji vodijo vse poti h Koranu, k Prerokovi suni in k šeriatu. Hanbalitska tradicija poudarja enotnost Boga, na drugi strani pa nasprotuje vsakršnemu povezovanju ver. Poleg tega nasprotuje tudi sovraštvu do krščanstva in judaizma (Roy 2007, 122).

Abdulom Wahhabom⁶ leta 1744 in je danes prevladujoča veja islama v Savdski Arabiji. Vahabizem je nastal, kot gibanje osvoboditve, ki se je zavzemalo za večjo emancipacijo Arabcev od otomanskih Turkov, kar je pomenilo neposreden upor proti Turkom. Vahabizem se je iz Savdske Arabije širil na preostali muslimanski in nemuslimanski svet, predvsem preko mrež verskega šolstva, ki jih je financirala z nafto bogata Savdska Arabija. Savdijci so v muslimanskih državah ustanovili nove islamske inštitute, ki so širili vahabizem, poleg tega pa so s štipendijami pridobili precej privrženecv. Na ta način so pričeli ogrožati nacionalne in ljudske oblike islama, ki so do tedaj prevladovale v posameznih muslimanskih državah. Savdijski vpliv pa se ni omejil zgolj na muslimanske države, temveč se je zaradi dobrih odnosov Savdske Arabije z zahodnimi državami precej razširil tudi v Evropi in ZDA. Kot sem omenil, sta salafizem in vahabizem v določenih segmentih identična. Salafizem ima namreč precej različnih političnih stališč, od zmernih konservativcev, ki zahtevajo zgolj očiščenje vere, preko pridigarjskih borcev, ki zavračajo vsakršno sodelovanje v vladajoči družbi in kulturi, do mudžahedinov (džihadistov), ki se zavzemajo za vojno proti zahodnemu svetu. Stališča vahabitov se skladajo predvsem s stališči konservativnih salafistov (Roy 2007, 124–8).

Tako vahabizem kot salafizem pa zagovarjata vrnitev k čisti tradiciji islama iz časa preroka Mohameda in opustitev oziroma očiščenja islama vseh neizvirnih običajev in praks, ki so se islama prijele v času njegovega širjenja. Eden izmed ključnih postulatov vahabizma je tudi stališče, da je boj proti vsem muslimanom, ki islama ne interpretirajo na takšen način kot vahabiti, ne zgolj dovoljen, temveč je džihad proti njim obvezen. To stališče je sicer v nasprotju s Koranom, ki trdi, da je džihad med samimi muslimani prepovedan. Vahabiti so v 18. in 19. stoletju postajali vse nasilnejši do preostalih vej islama, ki niso spoštovali prvotne prakse preroka Mohameda. Še posebej nasilni so bili do šiitov in sufistov, ki so molili in obiskovali grobnice in svetišča svojih mučencev, kar je bilo v nasprotju z vahabitskim načelom monoteističnosti islama. Ker so bili vahabiti tesno povezani z dinastijo Savdijcev, so na ta način pridobili tudi močno vojaško podporo za svoje širjenje. Vahabizem se je tako razširil na skoraj celotnem arabskem polotoku, leta 1802 pa so vahabiti zasedli mesti Meka in Medina (Davidson 2003, 49–51). Središče vahabizma je v Savdski Arabiji, kjer je v 80-ih

⁶ Abdul Wahhab je bil rojen leta 1703 v osrednji regiji Savdske Arabije. Bil je verski mislec, ki je leta 1744 sklenil pakt z Muhamedom bin Saudijem, kar je pripomoglo k ustanovitvi Savdske Arabije. S tem paktom je bila verska hierarhija ločena od Savdijske dinastije. Medtem ko verska hierarhija določa versko doktrino, pa dinastija oblikuje politiko kraljestva (Schwartz 2003, 73–5).

letih prejšnjega stoletja živelo približno tri milijone pripadnikov vahabizma (Jugoslovanski leksikografski zavod Zagreb 1982, 435).

Tako, kot se razlikujejo stališča salafistov, se razlikujejo tudi prepričanja in cilji vahabitov. Med vahabite spadajo tako določene struje, ki se zavzemajo za protiameriški džihad, kot tudi bolj zmerne ločnice, ki se zavzemajo zgolj za tradicionalno interpretacijo islama. Vsem vahabitom pa je skupno, da zavračajo teorijo Hizba, po kateri naj bi muslimani oblikovali kalifat, saj je to v nasprotju z obstojem savdijske monarhije (Roy 2007, 130).

Svojo razlago pojma vahabizem poda tudi Phillip, ki pravi, da je vahabizem prevladujoč v Savdski Arabiji, Katarju, določenih predelih Afrike in zahodnemu delu Iraka. Primarna doktrina vahabizma je *towhid*, enotnost Boga. Vahabizem se zavzema za interpretacijo Korana, kot so jo poznale prve tri generacije muslimanov. Tudi London opozori, da se vahabizem pogosto enači s salafizmom, kar po njegovem mnenju ni prav, saj meni, da je vahabizem zgolj posebna, skrajno konzervativna smer znotraj salafizma (London 2008, 720).

Definicijo vahabizma podaja tudi srbski diplomat in strokovnjak za Bližnji vzhod, Oliver Potežica, ki pravi, da so vahabiti izključno sunitsko gibanje. Za vahabizem je najbolj značilna zahteva po vrnitvi k načinu življenja iz časa preroka Mohameda in življenju, kot so ga živele še prve tri generacije muslimanov po preroku. Vahabiti zahtevajo, da se vera očisti vseh novosti, inovacij, praznoverja, idolatrij, politeizma in ostalih dejavnikov, ki jih je islam prevzel tekom svojega širjenja. S temi tujki se islam oddaljuje od enotnosti Boga. Vahabizem je konservativno gibanje in njegovi člani so fundamentalisti v tem smislu, da zagovarjajo vrnitev k temeljem islama (Potežica v Valenčič 2008).

3.5 Islamizem

Islamizem je pojem, ki se pogosto enači z islamom, še pogosteje pa se zamenjujeta pridevnika islamski in islamističen. Enačenje teh dveh pojmov ni pravilno, saj imata povsem različna pomena. Islamizem po mnenju Oliverja Roya predstavlja gibanja, ki razumejo islam kot politično ideologijo, poleg tega pa se zavzemajo za ustanovitev islamske države (kalifata) in ne zgolj za uveljavitev šeriatskega prava.⁷ Roy tudi meni, da so se islamistična gibanja iz preteklosti precej spremenila in da so se sedaj razvila v tri različne smeri. Prva smer je

⁷ Šeriat je islamsko versko pravo, ki v prevodu pomeni jasna, ravna pot. Vir za šeriat je Koran, ki daje navodila za osebno življenje in za vodenje države. Šeriatsko pravo je v najbolj konservativnih deželah, kot sta Iran in Savdska Arabija, skoraj enako državnemu pravu (BBC 2009).

reislamizacija družbe v konservativnih oblikah, katero so povzročila prizadevanja islamistov po povečani verski legitimnosti. Druga smer islamizma je močno povezana z nacionalizmom, saj želijo islamistično-nacionalistična gibanja prevzeti politično oblast. Zadnjo smer predstavlja islamska radikalizacija in terorizem. Roy poudarja še, da islamisti pravzaprav zlorablajo islam za svoje napade. Tradicionalna islamska tradicija tako sploh ne pozna samomorilskih napadov, saj tradicionalni islam pravi, da je mučenik tisti, ki umre v boju in ne tisti, ki namenoma išče smrt. Roy nadalje navaja, da večina islamistov ne živi v skladu z islamom, kar je veljalo tudi za Osama bin Ladna. Voditelj Al Kaide je bil namreč tudi sam kapitalist in borzni špekulant, kar je v nasprotju s Koranom (Roy 2007, 18–27).

4 Teorija radikalizacije

4.1 Vzroki radikalizacije

Sam proces radikalizacije, ki pripelje neko osebo iz povsem običajne, nenasilne osebe do osebe, ki je vpletena v terorizem, je izjemno kompleksen. Kljub številnim raziskavam na področju terorizma še vedno ne obstaja standarden profil, ki bi nam povedal, katera oseba bo v prihodnosti postala nasilna, zaradi česar je nemogoče identificirati osebo, ki bo v prihodnosti povezana s terorizmom⁸ (Patel 2011, 8–9). Kljub vsemu so znanstveniki na podlagi proučevanja teroristov statistično ugotovili določene povezave med radikalnimi osebami in določeni družbenimi, psihološkimi in drugimi lastnostmi posameznikov. Marc Sageman v svoji knjigi *Understanding Terror Networks* piše prav o teh korelacijah. Sageman je z vzorcem teroristov naredil statistično analizo glede na lastnosti, ki so jih imeli teroristi. V iskanju razlage, zakaj se posamezniki pričnejo povezovati s terorizmom, je Sageman prišel do treh različnih sklopov lastnosti.

Socialno ozadje, kamor spadajo geografski izvor, družbeno-ekonomski status, vera v mladosti, izobrazba, poklic in družinski status. Sageman je s svojo raziskavo ovrgel stereotip, da so teroristi mladi, revni, naivni, samski in neizobraženi moški iz držav tretjega sveta. Ugotovil je namreč, da dve tretjini teroristov prihaja iz Savdske Arabije, Francije, Egipta, Alžirije, Maroka in Indonezije, pri čemer zgolj majhen delež analiziranih teroristov spada v nižji družbeni razred. Zanimivi so tudi podatki o izobrazbi, saj je imelo zgolj 17 % teroristov iz vzorca islamsko versko izobrazbo, medtem ko so imeli ostali sekularno izobrazbo. Zgovoren pa je tudi podatek, da je imelo 60 % teroristov iz vzorca vsaj univerzitetno izobrazbo. Osebe v vzorcu so imele tudi ugledne poklice, saj je bilo med njimi zgolj 24 % nekvalificiranih oseb. Stereotip o tem, da so teroristi samski moški, je zavrgel s podatkom, da je bilo kar 73 % vseh analiziranih oseb v vzorcu poročenih (Sageman 2004, 69–79).

Psihologija posameznika, kamor Sageman uvršča duševne bolezni in teroristično osebnost (patološki narcizem, paranojo in avtoritarno osebnost). Popularna razlaga terorizma temelji na prepričanju, da normalne osebe ne morejo ubijati nedolžnih ljudi, temveč to lahko počnejo

⁸ Britanska obveščevalna služba MI5 je v raziskavi *British MI5 Study* ugotovila, da v Veliki Britaniji ne obstaja tipičen profil terorista. Tipičnega profila človeka, ki bi v prihodnosti postal terorist, ni predvsem zaradi dejstva, da ni zgolj enega načina radikalizacije, poleg tega pa sama radikalizacija ni linearen proces. Podobno ugotavlja tudi Marc Sageman, bivši uslužbenec CIA (*Central Intelligence Agency*), ki je analiziral 500 ljudi, ki so bili vpleteni v terorizem. Sageman je radikalizacijo razdelil v več faz, vendar tudi on trdi, da radikalizacija ne poteka vedno linearno (Patel 2011, 8).

zgolj duševno nenormalne osebe, še posebej, ko gre za samomorilske napadalce. Kljub vsemu je Sagemanova analiza pokazala, da teroristi iz vzorca niso imeli nikakršnih duševnih motenj (Sageman 2004, 80–90).

Okoliščine v času pridružitve džihadu zajemajo predvsem podatke o starosti, lokaciji, veri in zaposlenosti rekrutiranih posameznikov. V Sagemanovi analizi so bili teroristi ob vstopu v teroristično organizacijo v povprečju stari 25 let. Večina (70 %) jih je bila rekrutiranih v državi, kjer so bili tudi rojeni. Zanimivi so tudi podatki o veri, saj je bilo kar 97 % teroristov, ki so bili zajeti v vzorec, pripadnikov salafizma. Le majhen delež teroristov iz vzorca pa je imel zaposlitev za polni delovni čas (Sageman 2004, 91–6).

Z oblikovanjem določenih pravil oziroma vzrokov za nastanek terorizma se je ukvarjal tudi Bjørgo. Ta vzroke razdeli na predpogoje za nastanek terorizma in na določene posamezne dogodke, ki sprožijo terorizem ali pa ga še pospešijo.⁹ Bjørgo vzroke razdeli po sledečem ključu:

1. Strukturalni vzroki, ki zajemajo: demografske neuravnoteženosti, globalizacijo, modernizacijo, vzpon individualizma, razredno strukturo družbe itd.
2. Pospeševalne oziroma spodbujevalne vzroke, katere predstavlja razvoj novih medijev, oborožitvena tehnologija, slab državni nadzor teritorija itd.
3. Vzroki, ki motivirajo teroriste: krivice, v katerih ti ljudje živijo, zaradi česar so se pripravljene upreti.
4. Sprožilni vzroki: posamezni dogodki, ki neposredno sprožijo nove teroristične napade. Sem spadajo razne provokacije in ostali dogodki, ki sprožijo maščevanje (Bjørgo 2005, 3–4).

Podobno kot Bjørgo tudi Tinka Veldhuis in Jørgen Staun razlikujeta vzroke za radikalizacijo na makro (predpogoji) in mikro ravni. Slednja je ključna, ker se osredotoča na posameznika, saj je tudi radikalizacija v svojem bistvu individualni proces. Mikro raven je nadalje razdeljena na družbene faktorje, ki oblikujejo posameznika, in na individualne faktorje, ki nam povedo, kako se posameznik v določeni situaciji odziva. Avtorja vzroke delita tudi na pogoje in pospeševalne dejavnike, ki radikalizacijo pospešijo. Razdelitev vzročnih faktorjev je prikazana v Tabeli 4.1 (Veldhuis in Staun 2009, 21–3).

⁹ Zgodovinski primeri dogodkov, ki so sprožili nov val nasilja so bili: *Bloody Sunday* leta 1972, ko so britanski vojaki v Belfastu ubili 13 civilistov; obisk Ariela Sharona leta 2000 v mošeji al Aqsa v Jeruzalemu, ki je sprožil drugo intifado itd. (Bjørgo 2005, 3)

Tabela 4.1: Kategorizacija vzročnih faktorjev radikalizacije

	Tipi vzrokov		Tipi pospeševalcev
Makro raven		Politični Ekonomski Kulturni	Sprožilni dogodek
Mikro raven	Družbeni faktorji	Družbena identifikacija Družbena interakcija	Rekrutacija Sprožilni dogodek
	Individualni faktorji	Psihološke značilnosti Osebne izkušnje	Rekrutacija Sprožilni dogodek

Vir: Veldhuis in Staun (2009, 23).

Vzročne faktorje znotraj **makro ravni** predstavlja predvsem okolje, ki je spodbudno za razvoj radikalizma. Med te faktorje spada slaba integracija, saj se večina (muslimanskih) imigrantov v zahodnih državah slabo integrira v življenje, zaradi česar se oblikujejo geta s slabimi življenjskimi razmerami, nasiljem in nizko izobrazbo. Drug faktor predstavljajo mednarodni odnosi, saj določene zahodne države vodijo muslimanom neprijazno zunanjo politiko, zaradi česar se ti upirajo pritiskom in prisotnosti določenih držav v njihovi regiji, saj menijo, da je islam ogrožen. Pomemben faktor je po mnenju Veldhuisseve in Stauna tudi revščina, ki naj bi ljudi silila v radikalizacijo in v skrajnem primeru tudi v terorizem. Zadnji vzročni faktor na makro ravni predstavljata globalizacija in modernizacija. Globalizacija in modernizacija namreč nimata zgolj pozitivnih posledic, temveč sta tudi teroristom močno olajšala delovanje (Veldhuis in Staun 2009, 29–37).

Vzročni faktorji **mikro ravni** so razdeljeni na *družbene faktorje*, kamor spada socialna identiteta; le-to oblikujejo ljudje, ki obdajajo posameznika. Naslednji faktor predstavljajo družbene interakcije. V okvir interakcij uvrščamo vpliv svetovnega spleta. Svetovni splet je v oziru radikalizacije zelo pomemben, saj se preko spleta širijo radikalne ideje, poleg tega pa se v okviru raznih socialnih omrežij spoznavajo ljudje, ki imajo podobne poglede na svet. Poleg

vpliva svetovnega spleta med družbene integracije uvrščamo tudi pomen zaporov, saj veljajo za odlično mesto za širjenje radikalizacije (Veldhuis in Staun 2009, 39–47).

Drugi del vzročnih faktorjev na **mikro ravni** predstavljajo *individualni faktorji*, kjer najpomembnejši faktor predstavljajo posameznikove karakteristike, saj so določeni posamezniki zaradi svojih psihičnih značilnosti precej bolj dovzetni za nasilne vzorce obnašanja kot ostali. Pomembno vlogo imajo tudi življenjske izkušnje – na tej podlagi so številni strokovnjaki domnevali, da je vpletenost v terorizem posledica travmatičnega otroštva (Veldhuis in Staun 2009, 53–5).

Vzroke za teroristična dejanja podaja tudi Gupta, ki pravi, da je vsako teroristično dejanje skupno dejanje določene skupine, ki jo povezujejo vera, etničnost, ideologija, nacionalizem itd. Če teroristično dejanje ne bi bilo storjeno v imenu skupine, bi šlo po mnenju Gupte za običajno kriminalno dejanje. Avtor si na tem mestu zastavi vprašanje, zakaj so ljudje sploh pripravljeni sodelovati v dejanjih skupnosti, če kot posamezniki od tega ne bodo imeli nič oziroma so njegove koristi v vlogi terorista negativne. Gupta si je tu pomagal z ekonomskim razmišljanjem, s pomočjo katerega je napravil sledečo formulo:

$$\text{udeleženeec} = \text{osebna korist} + \text{korist skupine} - \text{stroški}$$

Ta formula združuje posameznikove koristi in koristi skupine, vključuje pa tudi stroške, ki v tem primeru predstavljajo izgubo blaginje posameznika, ki izvede teroristično dejanje. Posameznik lahko po tej formuli izvede teroristično dejanje, čeprav bo njegova osebna korist negativna, vendar bo korist skupine toliko večja. Teroristično dejanje »se izplača« do trenutka, ko korist skupine še izniči škodo posameznika (Gupta 2005, 16–19).

4.2 Faze radikalizacije

Kot sem že omenil je radikalizacija izjemno kompleksen proces, ki poteka v več fazah. Večina faznih modelov radikalizacije pozna štiri faze in posameznik je z vsako nadaljnjo fazo

vedno bolj radikalen. V veljavi je več faznih modelov in različne varnostne agencije uporabljajo specifične modele. Danska varnostna in obveščevalna agencija (PET) uporablja sledeči štirifazni model (glej tabelo 4.2).

Tabela 4.2: Fazni model radikalizacije po Danski varnostni in obveščevalni agenciji

Faza 1	Faza 2	Faza 3	Faza 4
Kontakt med radikalizatorjem in osebo, ki je odprta za radikalne ideje.	Postopna sprememba vedenja: sprememba v verskem obnašanju, nove komunikacijske navade (internet).	Zoženje družbenega življenja zgolj na ljudi, ki mislijo enako kot radikaliziranec. Vezi z družino in bivšimi prijatelji so pretrgane ali zelo omejene	Radikaliziranec gre na koncu skozi fazo moralnega kaljenja, v kateri si ogleduje nasilne video posnetke in posnetke bojev.

Vir: Veldhuis in Staun (2009, 14).

Številni avtorji, med njimi tudi Sageman ter Silber in Bhatt, prav tako zagovarjajo štirifazni model, vendar se posamezne faze nekoliko razlikujejo od danskega modela. Tovrsten model uporablja tudi newyorška policija, gre pa za model, ki radikalizem razume kot proces, ki poteka od spodaj navzgor (*bottom-up*). Faze modela so prikazane v Tabeli 4.3.

Tabela 4.3: *Bottom-up* fazni model radikalizacije

Pred-radikalizacija	Samoidentifikacija	Indoktrinacija	Džihadizacija
V tej fazi posameznik še ni	Posameznik prične raziskovati salafisti-	Posameznik stopnjuje svoje prepričanje	Posamezni člani skupine sprejmejo

radikaliziran, ima običajno delovno mesto, običajno življenje in malo, če sploh kaj kriminalne preteklosti.	čni islam, postopoma se začne odmikati od stare identitete, prične se družiti z enako mislečimi. Sprožilci za takšno početje so lahko: ekonomski, socialni, politični, osebni itd.	in v celoti sprejme salafistično džihadistično ideologijo. Posameznik v tej fazi ugotovi, da so nasilne akcije potrebne.	svoje dolžnosti znotraj džihada. Skupina prične z operativnim načrtovanjem.
---	--	--	---

Vir: Veldhuis in Staun (2009, 15).

5 Prihod mudžahedinov v BiH

Razvoj svetovnega džihada in mudžahedinov se je začel ob koncu hladne vojne z vojaško intervencijo Sovjetske zveze v Afganistanu med letoma 1979 in 1989. V tem obdobju so se v Afganistanu proti Sovjetom, poleg upornih Afganistancev, borili tudi številni borci, ki so prišli z vsega sveta, predvsem pa iz arabskih držav. Med temi borci je bil tudi Šeik Abdullah Yusuf Azzam.¹⁰ Azzam je kmalu po začetku vojne iz Savdske Arabije, kjer je predaval na univerzi, odpotoval v Pešavar v Pakistan, kjer je bil nekakšen sedež mudžahedinov, ki so nato odšli v Afganistan. Azzam je imel izjemne organizacijske sposobnosti in karizmo, kar mu je pomagalo, da je v skupnem boju združil vse borce, ki so prišli iz zelo različnih muslimanskih frakcij. Sredi 80-ih let je Azzam v Pešvarju ustanovil *Makhatab-e-Khidamat Al Mudjahideen* (MAK) – Urad za mudžahedinske zadeve. MAK je bil ustanovljen z namenom, da olajša prihod borcev v Afganistan, ter da borce v uradu tudi oborožijo in izurijo. Poleg urjenja je Azzam preko verske in filozofske vzgoje ustvaril tudi bratstvo med mudžahedini, in sicer tako, da so borci pozabili na etnične in verske razlike, ki so bile med njimi. Bistvo delovanja MAK je bilo pošiljanje Egipčanov, Palestincev, Savdijcev, Jemencev in ostalih v Afganistan, medtem ko bi iz Afganistana odhajali muslimanski sveti borci, ki bi nato delovali po celem svetu. Čeprav Šeik Abdullah Yusuf Azzam velja za utemeljitelja džihada, pa je priznaval tudi pomembno vlogo Osame Bin Ladna, ki je bil pomemben predvsem zaradi svojega premoženja, saj je bil glavni donator mudžahedinom v Afganistanu. Ko so Sovjeti leta 1989 odšli iz Afganistana, so mudžahedini pričeli iskati novo destinacijo, kjer bi lahko bojevali džihad. Njihov pogled se je hitro usmeril v BiH (Kohlmann 2005, 21–4).

Aprila 1992 se je v BiH razplamtela vojna in prvi mudžahedini so v BiH prišli nekaj tednov po začetku spopadov. Ti borci so bili zelo motivirani, vendar slabo izurjeni in oboroženi, poleg tega pa so delovali v okviru bosanskih sil za civilno obrambo, kar se je pokazalo za neuspešno. Ob začetku vojne v BiH je tja prišlo tudi nekaj izkušenih mudžahedinov, ki so se pred tem urili v Pakistanu ter borili v Afganistanu. Med njimi je bil tudi šejk Abu Abdel

¹⁰ Šeik Abdullah Yusuf Azzam je bil rojen leta 1941 v palestinskem mestu Jenin. Zelo je bil razočaran nad bojem Arabcev proti Izraelu, zato je kasneje odšel v Savdsko Arabijo, kjer je predaval na Univerzi kralja Abdelaziza v mestu Jeddah. V tem obdobju ga je prevzela ideja džihada. Azzam je bil prepričan, da islamski svet obdajajo sovražniki, zato je verjel, da imajo muslimani na voljo zgolj boj za obstanek, ali pa bodo izginili. Azzam je torej v sovjetsko-afganistanski vojni videl idealno priložnost, da se prične boriti za islam, tam pa je postavil temelje mudžahedinov in džihada, kot ga poznamo danes. Azzam je bil tudi ustanovitelj teroristične skupine Al Kaida (Kohlmann 2005, 19).

Aziz,¹¹ ki je potem, ko so mudžahedini aprila 1992 osvojili Kabul, skupaj s še štirimi izkušenimi borci prišel v BiH. Njegova naloga je bila, da preveri, če je Balkan primeren kraj za borce, ki bi prišli iz Afganistana. Večina mudžahedinov pred tem namreč sploh še ni slišala za BiH, zato niti niso vedeli, kje se ta država nahaja. Šejk Aziz je hitro ugotovil, da je to primeren kraj za njihovo delovanje, saj so bili tam ogroženi muslimani. Šejk Abu Abdel Aziz je bil imenovan za prvega *emirja* (vrhovnega poveljnika) tujih borcev v BiH. Svoje poveljstvo je namestil v kraju Mehurići, blizu mesta Travnik, v osrednji Bosni. Pomembno vlogo v tem obdobju je imel tudi šejk Anwar Shaaban,¹² ki je spomladi leta 1992 postal politični voditelj in uradni predstavnik tujih borcev v BiH. V začetku vojne so Srbi prevzeli pobudo in šejk Shaaban se je zavedal, da je potrebno okrepiti moč mudžahedinov. Maja 1992 je v BiH prišlo več mudžahedinskih poveljnikov iz Afganistana, ki so ustanovili centre za džihad v BiH. Prvi center mudžahedinov je bil ustanovljen v kraju Mehurići, ki je bil 30 kilometrov oddaljen od Zenice. Manjši centri so bili vzpostavljeni še na planini Igman, južno od Sarajeva, pa tudi v Turbetu in Radini v Lašvanski dolini. Mudžahedini so svoje centre selili v vedno bolj urbana središča; tako so po zmagi nad Hrvati center oblikovali tudi v Zenici (Hećimović v Azinović 2007).

Februarja leta 1996 so pripadniki zveze NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) izvedli policijsko-vojaško akcijo v vasi blizu Fojnice v osrednji Bosni, saj so sumili, da imajo mudžahedini tam svoj kamp za urjenje. V akciji so odkrili kamp, kjer so našli učilnice in velike količine orožja, med katerim so našli tudi razstrelivo, pištole, ostrostrelne puške, rakete, granate in avtomatske puške. Poleg tega so v kampu našli tudi eksploziv, oblikovan v majhne plastične igrače za otroke. Takšna eksplozivna sredstva so značilna za teroriste, zato je bilo jasno, da se v tem kampu blizu Fojnice niso urili zgolj v vojaške namene (Forest 2006, 299).

Prihod borcev iz Afganistana v BiH se je precej povečal po januarju 1993, ko je pakistanska vlada prepovedala delovanje mudžahedinskih centrov v Pakistanu, kjer so se urili

¹¹ Šejk Abu Abdel Aziz (z vzdevkom Barbarosa) je bil eden najpomembnejših tujih borcev v BiH. Rojen je bil leta 1942 v Savdski Arabiji, kjer je bil zaposlen v letalski družbi *Saudi Airlines*. Zelo poznan in spoštovan pa je bil kot islamski predavatelj, ki je pozival na spopad s pokvarjenim savdijskim režimom. Boril se je v Afganistanu, kjer je z izjemnim bojem še pridobil na spoštovanju, zato je bil določen za ključno osebo, ki bo vodila koordinacijo in boj v BiH (Savich 2003).

¹² Šejk Anwar Shaaban je prihajal iz Egipta, kjer je pozival na islamsko revolucijo proti režimu Hosnija Mubaraka, zaradi česar je bil preganjan. Odšel je v Afganistan, kjer je postal eden izmed pomembnejših voditeljev mudžahedinov. Po koncu sovjetske invazije so se v Afganistanu pričele kazati razpoke med samimi mudžahedini, zaradi česar je prihajalo tudi do bojev med njimi. Šejk Shaaban se ni več počutil varno, zato je za politični azil zaprosil Italijo. V Milanu je ustanovil Islamski kulturni center, ki je postal eden od ključnih centrov za rekrutiranje mudžahedinov in logistično podporo džihada v BiH (Kohlmann 2005, 38–40).

muslimanski borci in napovedala izgon vseh tujih borcev, ki bodo tam nezakonito prebivali. Mudžahedini so se tako znašli pred težko odločitvijo, saj v Pakistanu niso smeli ostati, prav tako pa se niso mogli vrniti v države iz katerih so prišli, saj bi prihod v domovino pomenil zaporno kazen, mučenje ali celo smrt.¹³ Veliko borcev je posledično prišlo v BiH (Kohlmann 2005, 31–41).

Število mudžahedinov v BiH se je vseskozi povečevalo. Na stran mudžahedinov so v BiH prihajali tako muslimani kot nemuslimani iz celega sveta.¹⁴ Prišlo je veliko Britancev pa tudi Američanov.¹⁵ V BiH je prišlo tudi veliko borcev iz držav Magreba, ki so bili že pred prihodom povezani v različne organizacije, kot sta *al-Gama at Al-Islamiyya* in Oborožena islamistična skupina (GIA). V času vojne v Bosni so se ti severnoafriški borci tesno povezali z Al Kaido, začeli pa so tudi sodelovati pri pripravi nekaterih napadov (Kohlmann v Forest 2006, 202). Točnih podatkov o tem, koliko mudžahedinov se je borilo v BiH, ni, se pa pojavljajo različne ocene o njihovem številu. Numanović tako trdi, da je bilo teh borcev 3000, Wiebes pa govori o številu med 1200 in 1400. Ameriške obveščevalne agencije navajajo, da je bilo v BiH od leta 1992 približno 4000 mudžahedinov (Azinović 2007).

Tuji muslimanski borci so se sprva borili samostojno in niso bili vključeni v linijo poveljevanja *Armije* BiH. Mudžahedini so v tem obdobju zagrešili nekaj zločinov nad Srbi in Hrvati v BiH, zaradi česar so jih 13. avgusta leta 1993 združili v enoto *El Mudžahid*, ki je delovala znotraj 7. muslimanske brigade, ta pa znotraj 3. korpusa *Armije* BiH. Ob tem je potrebno poudariti, da tudi odnosi med bošnjaškimi muslimani in mudžahedini, ki so se prišli v BiH vojskovati, niso bili vedno najboljši. Muslimani v BiH so bili v času socializma v nekakšni izolaciji in tudi sicer niso živeli v skladu z tradicionalnim islamom, kakršnega so zagovarjali tuji borci. Voditelji teh borcev so pogosto kritizirali bošnjaške muslimane, češ da ne živijo v skladu s Koranom, zaradi česar je večkrat prišlo do sporov (Azinović 2007).

¹³ Režimi, ki so bili v tistem času na oblasti v državah, iz katerih so prihajali mudžahedini, niso podpirali njihovih prizadevanj po širjenju džihada. Razlogi za to so bili, da so mudžahedini odkrito kritizirali režime in so pozivali tudi na spopad z obstoječimi režimi v Savdski Arabiji in v Egiptu (Kohlmann 2005, 32).

¹⁴ V Bosno niso prihajali zgolj muslimani iz arabskega sveta, temveč tudi zahodnjaki, ki so izhajali iz nemuslimanskih držav. Takšen je primer Davida Sinclarja iz Velike Britanije. Sinclar je prihajal iz tipične britanske družine in bil zaposlen v računalniškem podjetju. Pri 29-ih letih se je nenadoma spreobrnil v muslimana in se pričel tudi oblačiti v muslimanskem slogu, zaradi česar je imel precej težav z nadrejenim. Zaradi težav v službi se je odpravil v Bosno, kjer je bil ubit v boju s Hrvati (Kohlmann 2005, 95).

¹⁵ Muslimani v ZDA so tekom vojne v BiH močno podpirali *Armijo* BiH. Poleg tega so izvedli tudi skrivni »Projekt Bosna«, v okviru katerega je 14 nekdanjih pripadnikov ameriških specialnih sil odpotovalo v Bosno, kjer so blizu Tuzle urili nove mudžahedine. Skupina ameriških inštruktorjev naj bi v dveh zimskih mesecih leta 1993 izurila 25 mudžahedinov. Projekt Bosna je financirala mošeja v Newarku, v New Jerseyu (Kohlmann 2006, 200).

Odnosi med bošnjaškimi muslimani in tujimi borci so se še poslabšali po podpisu washingtonskega sporazuma,¹⁶ saj so tuji borci močno nasprotovali premirju s Hrvati. Kljub nezadovoljstvu zaradi podpisa sporazuma so se mudžahedini tudi v nadaljnjih bojih proti Srbom borili skupaj z bosanskimi muslimani in tudi Hrvati. To sodelovanje je spreobrnilo potek vojne, saj so Srbi pričeli izgubljati svoje strateške pozicije. Kljub pobudi na bojišču, so Hrvati zahtevali, da se v skladu z washingtonskim sporazumom zaprejo določeni centri mudžahedinov, zaradi česar so slednji pričeli izvajati nasilje nad hrvaškimi naselji v BiH. Kljub dogovoru, pa oblast v Sarajevu ni izpolnila obvez, saj so sledile velike vojaške operacije, kot so Črni lev, Badr in Čudo, v katerih so mudžahedini odigrali vodilno vlogo, saj so s svojimi izkušnjami načrtovali vse tri ofenzive (Kohlmann 2005, 157–72).

Po sprejetju daytonskega mirovnega sporazuma in končanju vojne je večji del mudžahedinov zapustil BiH. Nekateri so se vrnili v domovine, drugi so zaprosili za politične azile v Zahodni Evropi, tretji pa so nadaljevali svoj džihad v Čečeniji, Kosovu, Palestini, Somaliji ali Kašmirju. Preostali del mudžahedinov je ostal v BiH, kljub temu, da je daytonski sporazum določal, da morajo vsi tuji borci in inštruktorji zapustiti državo do januarja 1996. Namesto izгона je vlada BiH 800 mudžahedinom podelila bosanskohercegovsko državljanstvo.¹⁷ Hećimović meni, da je oblast podelila državljanstva, ker je čutila določen dolg do ljudi, ki so se borili za njih v času vojne. Na drugi strani pa Kohlmann meni, da oblast v Sarajevu ni izgnala mudžahedinov zaradi velikega nezaupanja v daytonski sporazum, da bo resnično prinesel mir. Ti mudžahedini naj bi tako ostali v BiH, da bi jih lahko uporabili ob morebitni ponovni eskalaciji nasilja. Kljub določilom daytonskega sporazuma in hudim pritiskom ZDA na Alio Izetbegovića, da izženejo mudžahedine iz BiH, se to ni zgodilo. ZDA so pritiske stopnjevale, zato so leta 1999 ustavile vojaško pomoč, ki so jo zagotavljale Federaciji BiH. Pritisk s strani ameriške administracije se je še okrepil po 11. septembru 2001 (Azinović 2007).

Nasploh je imel teroristični napad 11. septembra 2001 izjemno velik vpliv na BiH. Kot posledica terorističnega napada v New Yorku je mesec dni po napadu z mesta predsednika

¹⁶ Washingtonski sporazum je bil podpisan 18. marca 1994 med vlado BiH in vlado Republike Hrvaške. Ta sporazum je določil premirje med Hrvati in Muslimani in oblikovanje zavezništva za skupni boj proti Srbom. Sporazum je določil tudi oblikovanje Federacije BiH. Sporazum je določal še, da se na miren način zapre nekatere centre mudžahedinov, med njimi tudi tistega v Podbrežju (Washington Agreement 1994).

¹⁷ Po nekaterih ocenah naj bi bilo v času vojne v BiH podeljenih okoli 10.000 državljanstev tujim borcem, ki so se borili tako na srbski in muslimanski kot tudi na hrvaški strani. Med temi ljudmi so bili ne le mudžahedini, temveč tudi mlade Ukrajinke, ki so spremljale srbske vojake. Ti ljudje so dobili državljanstvo po takrat veljavnem zakonu, ki je določal, da lahko državljanstvo BiH dobijo vsi pripadniki oboroženih sil (Kohlmann v Azinović 2007).

Stranke Demokratska Akcija odstopil Alija Izetbegović.¹⁸ Po njegovih besedah je odstopil zaradi zdravstvenih težav, neuradno pa naj bi odstopil zaradi vpletenosti v delovanje mudžahedinov v BiH. Po 11. septembru je v BiH sledilo več policijskih in vojaških akcij, v katerih so aretirali precej ljudi, povezanih s terorizmom. V dneh po terorističnem napadu so ameriški vojaki, ki so bili nameščeni na mirovni operaciji SFOR (*Stabilisation Force in Bosnia and Herzegovina*), opravili več aretacij v hotelu *Hollywood* v Sarajevu. Poleg tega so preiskali tudi prostore določenih dobrodelnih organizacij, kjer so našli dokaze o njihovi povezanosti z Al Kaido, zaradi česar je ameriška administracija od oblasti v Sarajevu zahtevala, da prepove delovanje štirih dobrodelnih islamskih organizacij. Pripadniki mirovne operacije SFOR in policija BiH so svoje akcije nadaljevali v okolici mesta Visoko. Tam so izvedli veliko akcijo, v kateri je sodelovalo več oklepnih bojnih vozil M2 *Bradley*, 30 terenskih vozil *Humvee* in približno deset oboroženih helikopterjev. Po obveščevalnih podatkih SFOR naj bi v Visokem delovalo večje število teroristov, ki so načrtovali napade na določene cilje v BiH. Med 17. in 21. oktobrom 2001 so pripadniki varnostnih organov aretirali približno deset ljudi, ki so bili povezani s terorizmom. V operaciji so varnostni organi pridobili dokaze, ki so potrjevali obveščevalne podatke SFOR, saj naj bi aretirani teroristi pripravljali napad na ameriško vojaško bazo *Eagle Base* in *Camp Connor* v BiH. Namen teroristov je bil samomorilski napad, ki bi ga izvedli z lahkimi letali in helikopterji, s katerimi bi se zaleteli v ameriške objekte v bazah (Kohlmann 2005, 265–71).

Kako pomembna je bosanska mreža mudžahedinov, se je dokončno pokazalo šele decembra 2001, ko je CIA pridobila Al Kaidin posnetek, na katerem Osama Bin Laden in Abu Salaiman al Makki govorita o uspešno izvedenem terorističnem napadu na Svetovni trgovinski center. Salaiman al Makki je bil sprva učitelj v mošeji v Meki, nato pa se je odpravil v džihad v Afganistan, od koder je prišel v Bosno, kjer je bil težje ranjen v boju s Srbi, blizu Tešanja. Naslednji primer, ki je razkril pomembnost bivših bosanskih mudžahedinov v svetovnem terorizmu, se je zgodil septembra 2004. Takrat so ameriška letala v predmestju Bagdada bombardirala konvoj Al Kaidinih borcev. Med ubitimi je bil tudi Abu Anas Al-Shami. Anas je bil Jordanec, ki je veljal za najtesnejšega sodelavca enega izmed najbolj iskanih teroristov na svetu Abu Musab al-Zarqawija. Po smrti Anasa so člani Zarqawijeve teroristične

¹⁸ Alija Izetbegović je bil velik podpornik tujih borcev v BiH, kar potrjuje primer Abua el-Maalija, ki ga Izetbegović ni želel predati ZDA, zaradi česar so slednje ukinile vso pomoč BiH. Izetbegovićevo naklonjenost do mudžahedinov potrjuje tudi dejstvo o podeljenih dovoljenjih za bivanje v BiH. Pod Izetbegovičevim predsedstvom je BiH med 1995 in 1996 podelila kar 1000 dovoljenj tujcem, med katerimi je bila večina arabskega porekla. Izetbegovićevo vlogo v delovanju terorističnih celic v BiH dobro opisuje tudi izjava ministra za zunanje zadeve BiH, Lagumdžije, ki je rekel, da je bila oblast v času Izetbegoviča del problema terorizma, medtem ko je po njegovim odhodu oblast del rešitve. (Kohlmann 2005, 271).

organizacije posneli video, v katerem so prikazali njegovo življenje. V posnetku je bilo prikazano, da Anas svojega džihada ni začel v Iraku ali Afganistanu, temveč v BiH. V BiH sta se bojevala tudi Khalid Sheik Mohammed, glavni organizator terorističnega napada 11. septembra 2001, in Abdul aziz al Muqrin, ki je leta 2004 obglavil ameriškega talca Paula Johnsona (Kohlmann 2006, 194).

Po mnenju Kohlmana je več razlogov, zakaj je BiH tako pomembna za Al Kaido. Prvi razlog naj bi bil v tem, da je vojna v BiH potekala v času, ko je teroristična organizacija Al Kaida še nastajala, zato so tuji borci, ki so se borili v BiH, postali tako pomembni v sedanji strukturi Al Kaide, saj imajo najdaljši staž znotraj organizacije. Poleg tega pa je Bosna za Al Kaido pomembna tudi zaradi svoje lokacije, saj leži med Zahodno Evropo in Bližnjim vzhodom, s čimer lahko služi kot odskočna deska za prodor teroristov v Evropo (Kohlmann 2006, 194–5).

Po terorističnem napadu 11. septembra 2001 se je politika BiH do terorističnih celic, ki so delovale v BiH, diametralno spremenila. Mudžahedini v BiH so bili vseskozi povezani s kriminalom in terorizmom, vendar vlada v Sarajevu tega ni smatrala kot resno grožnjo notranje varnosti. Vse se je spremenilo po 11. septembru 2001, ko je večina mudžahedinov zapustila BiH, preostali pa so se umaknili v osamljene kraje, kot so Željezno Polje, Bočinja in Gornja Maoča. Situacija se je še zapletla po izjavi ameriškega predsednika Busha, da morajo vse države sodelovati v boju proti terorizmu in da se bo za tiste države, ki ne bodo sodelovale v tem boju, smatralo, da so sovražnice ZDA. Kot posledica te izjave je vlada BiH nemudoma ustanovila Protiteroristično enoto, ki sedaj precej bolj aktivno spremlja delovanje mudžahedinov, ki živijo v BiH. Ta enota se je na začetku precej ukvarjala z evidencami o številu mudžahedinov, ki so povezni s terorizmom, saj točnih podatkov o tem, koliko mudžahedinov še vedno živi v BiH, ni. Po ocenah te enote se njihovo število giblje med 1400 in 1800 (Azinović 2007).

6 Vpliv Savdske Arabije na BiH

Savdska Arabija ima zelo zanimivo stališče do vahabizma in fundamentalnega islama, je namreč zaveznica ZDA, ki se bori proti islamskemu terorju, na drugi strani pa vladajoči režim podpira radikalne islamske organizacije. Korenine te savdijske dileme glede radikalnega islama segajo v leto 1744, ko sta savdska dinastija in Abdul Wahhab sklenila pakt, po katerem je vahabizem postal uradna religija Savdske Arabije. Vahabizem se je hitro širil na druga področja, njegovo širjenje pa je spodbudila še savdijska nafta, ki je sponzorirala širjenje vahabizma. Savdska Arabija je tako preko mreže dobrodelnih organizacij med letoma 1990 in 2000 za muslimanske države namenila kar 70 milijard ameriških dolarjev. S tem denarjem naj bi Savdijci zgradili 1500 mošej, 210 islamskih centrov, 202 islamski univerzi in 2000 šol po vsem svetu (Shay 2006, 46–8).

Ob izbruhu vojne v BiH je Savdska Arabija pridobila možnost, da pomaga muslimanom, ki so se znašli v vojni, po drugi strani pa so Savdijci pridobili tudi možnost za širjenje vahabizma. Savdijci so preko dobrodelnih organizacij muslimanom v BiH namenili precej sredstev. Ameriška ambasada v Savdski Arabiji je tako poročala, da so savdski državljani muslimanom v BiH, zgolj leta 1994, donirali 150 milijonov ameriških dolarjev. Poročilo CIA iz leta 1996 pa govori, da je v času vojne v BiH na tem področju delovalo 50 dobrodelnih islamskih organizacij, med katerimi je bila vsaj tretjina povezana z terorističnimi organizacijami, kot so Al Kaida, Hamas in Hezbollah. Te dobrodelne organizacije muslimanov niso podpirale zgolj s finančnimi sredstvi, temveč tudi z oborožitvijo in opremo. Pomembno vlogo pa so te dobrodelne organizacije odigrale pri prihodu mudžahedinov v BiH, saj je večina mudžahedinov za prehod državnih meja uporabljala osebne dokumente, ki so jih zagotovile dobrodelne organizacije. Med temi organizacijami, ki so imele svoje koordinacijske svete v Zagrebu in Sarajevu, so pomembne predvsem *Benevolence interantional Foundation (BIF)*,¹⁹ *The Saudi High Commission (SHC)*²⁰ in *The Third World Relief Agency (TWRA)*²¹ (Shay

¹⁹ BIF je bila saudska dobrodelna organizacija, ki je delovala po celem svetu, med drugim tudi v BiH. Leta 2002 je policija BiH izvedla racijo v pisarni te organizacije v Sarajevu, kjer so zasegli dokumente o donacijah te organizacije tekom vojne. V času vojne je BIF muslimanom v BiH donirala 2000 uniform, 2000 parov obuval, radijsko opremo, medicinsko opremo in 200 šotorov. Poleg tega so našli tudi dokaze, ki so potrjevali povezanost BIF z Al Kaido (Shay 2006, 53-54).

²⁰ SCH je savdska organizacija, ki je podpirala muslimane v BiH. Svoje delovanje je koordinirala iz Zagreba, Sarajeva, Zenice, Tuzle, Splita in Mostarja. Februarja 2002 so britanske in ameriške enote ob sodelovanju policije BiH izvedle racijo v prostorih organizacije v Sarajevu, kjer so zasegli dokaze, ki so potrjevali, da SCH podpira in sodeluje s terorističnimi organizacijami (Shay 2006, 60).

2006, 50–63). Savdska Arabija je med vojno v BiH močno podpirala muslimane, saj je bila s 300 milijoni ameriških dolarjev največji donator *Armije* BiH. Med letoma 1992 in 2002 je Savdska Arabija po uradnih podatkih BiH namenila 600 milijonov ameriških dolarjev. Od tega so 9 milijonov ameriških dolarjev namenili za izgradnjo centra Faht v Sarajevu. V okviru tega centra so Savdijci zgradili tudi največjo mošejo na Balkanu. Ta mošeja je zgrajena po arhitektskih merilih, ki veljajo za Savdsko Arabijo, poleg tega pa se v mošeji propagira predvsem vahabizem. Vendar pa nekateri, med njimi tudi Senad Agić, imam islamske skupnosti BiH v ZDA, menijo, da vahabizem v BiH ni prišel šele v času vojne, temveč je bil prisoten že pred vojno. Agić tako meni, da je bil vahabizem v BiH prisoten že precej časa, vendar se tega sploh niso zavedali. Vahabizem naj bi po njegovem mnenju v BiH prinesli bošnjaški študenti in profesorji, ki so se o islamu učili na univerzah v Kairu, Bagdadu in drugih mestih (Azinović 2007).

Savdska Arabija je poleg materialne podpore zagotovila tudi velik del vseh tujih borcev, ki so se borili v BiH. Ti borci so bili vahabiti, ki so islam razumeli na drugačen način kot muslimani v BiH. Vahabiti so tako prezirali balkansko glasbo, okrašene otomanske mošeje in določene običaje, ki so bili značilni za muslimane v BiH. Razlikovala sta se tudi cilja vahabitov, ki so želeli iz BiH napraviti vahabitsko enklavo sredi Evrope in muslimanov v BiH, ki so želel predvsem čimprejšnji konec vojne (Schwartz 2003, 184–8).

Kot sem že omenil, so po podpisu daytonskega sporazuma vahabiti videli priložnost za infiltracijo njihove tradicije islama v BiH. Vahabiti so torej z denarjem Savdske Arabije obnovili precej mošej in šol, vendar so jih obnovili v skladu z vahabitsko tradicijo in arhitekturo. Kljub donacijam iz Savdske Arabije so se bošnjaški muslimani uprli vahabitom, ker so gradili mošeje v skladu z vahabitsko arhitekturo, zaradi česar je prišlo do t. i. vojne za mošeje.²² Prebivalci BiH so želeli, da se mošeje, ki so bile porušene med vojno, obnovi v takšno stanje, v kakršnem so bile pred vojno, torej v otomanskem stilu. Savdijci so temu nasprotovali, saj so želeli financirati obnovo mošej v vahabitskem slogu (Schwartz 2003, 201–3).

²¹ TWRA je bila dobrodela organizacija ustanovljena v Sudanu. Njena koordinacijska središča na Balkanu pa so bila v Zagrebu, Tuzli, Sarajevu in Splitu. Glavni namen organizacije je bila podpora mudžahedinom v BiH. Glavni donator tej organizaciji je bila Savdska Arabija (Shay 2006, 60–1).

²² Velika jeza bosanskih muslimanov se je pokazala v kraju Vrbovik, kjer so prebivalci razumeli, da bodo Savdijci donirali denar za obnovo mošeje v tradicionalnem otomanskem slogu. Ker Savdijci mošeje niso želeli obnoviti v otomanskem slogu, so svojo donacijo preusmerili v druge kraje (Schwartz 2003, 204)

Bežen pogled na ulice Sarajeva da slutiti, da je vahabizem precej priljubljen med prebivalci BiH. Na ulicah lahko opazimo precej mladih moških, ki imajo tipične muslimanske brade, poleg tega je na ulicah tudi precej žensk, ki si zakrivajo obraz. Kljub nekaterim znakom prisotnosti in veliki propagandi vahabizma v BiH se je ta med prebivalci slabo prijel. Schwartz v svoji knjigi to potrjuje tudi z dejstvom, da se je leta 2002, ko so v BiH aretirali šest Alžircev, na protestih proti njihovi izročitvi v ZDA zbralo zgolj 300 protestnikov (Schwartz 2003, 204). Celo pripadniki Al Kaide priznavajo, da se njihov poizkus v BiH ni posrečil tako, kot so pričakovali. Militantni londonski mula Abu Hamza al-Masri, ki se je boril tudi v Afganistanu in BiH, trdi, da Bosna ne more postati novi Afganistan, saj po njegovem tam živijo zelo slabi ljudje, ki sicer želijo biti muslimani in tudi ljubijo islam, vendar se ne morejo odločiti za bolj radikalen islam, zaradi pritiskov proti radikalizaciji z Zahoda. Razloge za neuspeh vahabizma v BiH predstavlja tudi Kohlmann, ki meni, da filozofija Al Kaide in njenih vahabitskih pokroviteljev iz Savdske Arabije ni bila v skladu s bošnjaško kulturo in družbo. Po mnenju Kohlmann so Bošnjaki sodelovali z mudžahedini zgolj zaradi koristi, saj so želeli čim prej osvoboditi svoje domove, nikakor pa Bošnjaki po koncu vojne niso nameravali nadaljevati z džihadom (Kohlmann 2005, 275–6).

7 Ogroženost BiH s strani vahabitov

Svet se je po terorističnem napadu 11. septembra 2001 močno spremenil, kar se je nazorno pokazalo tudi v BiH. Vlada v Sarajevu se je namreč šele po tem dogodku pričela resno spopadati s terorizmom, ki je bil prisoten tudi pri njih. S tem pa si je oblast nakopala tudi sovraštvo islamskih ekstremistov, ki so delovali v BiH. Jüergen Elsässer je analiziral poročila zahodnih obveščevalnih služb o stanju v BiH v letih 2003 in 2004. V teh poročilih je bilo jasno navedeno, da v določenih podeželskih področjih BiH obstajajo neke vrste tabori za teroristično in versko vzgojo mladine, ki jih organizirajo mladinske organizacije povezane s Stranko Demokratske Akcije. Šlo naj bi za poletne kampe, na katerih se udeležence indoktrinira z radikalnim vahabizmom. Elsässer svoje trditve podkrepí tudi z dejstvom, da je bilo precej storilcev terorističnih napadov po vsem svetu v zadnjih 15-ih letih povezanih z BiH. Večina teh teroristov je bila v BiH v času vojne ali po njej, vendar pa Elsässer trdi, da med temi teroristi ni Bošnjakov, temveč le tujci, saj se radikalni vahabizem med Bošnjaki ni uveljavil (Elsässer v Azinović 2007).

Direktor federalne uprave policije BiH Dragan Lukač potrjuje trditve Jüergena Elsässerja. Lukač pravi, da je v preteklih letih nekaj Bošnjakov imelo stike z različnimi skupinami radikalcev. Takšen center je po njegovih besedah v Milanu in s tem centrom naj bi bošnjaški muslimani največ sodelovali, vendar naj bi bili to zelo osamljeni primeri. Ti bošnjaški radikanci so se nato borili predvsem v Afganistanu in Čečeniji (Lukač v Azanović 2007).²³

Po terorističnem napadu na Svetovni trgovinski center se je o BiH pričelo govoriti kot o idealni državi za novačenje belopoltnih teroristov. Bošnjaški muslimani bi se namreč lažje infiltrirali v zahodne države, saj nimajo arabskega porekla in imajo zahodni videz, zaradi česar na njih varnostni organi ne bi bilo toliko pozorni, kot na muslimane iz arabskega sveta. Zaradi tega razloga naj bi Al Kaida in druge teroristične skupine želele pridobiti čim več privržencev v BiH (Kole 2006).

Podobno mnenje o terorizmu v BiH ima tudi predavatelj na Varnostni fakulteti v Beogradu dr. Zoran Dragišić, ki meni, da islamski radikalizem med Bošnjaki ni prisoten v veliki meri.

²³ Najbolj znana bošnjaška muslimana, ki sta odšla v džihad, sta bila Almir Zulum in Almir Tahirović. Slednji je bil pripadnik *Armije* BiH in je bil doma iz Novega Travnika. Kasneje se je boril tudi v Čečeniji, kjer je bil ubit. Esad Hečimović sicer piše, da se je v letih 1999 in 2000 v Čečeniji borila skupina bošnjaških prostovoljcev (Hečimović 2004).

Kljub temu pa to ne pomeni, da radikalci BiH ne ogrožajo. Dragišić navede primer Mirsada Bektaševića, ki je do sedaj edini terorist z bosanskohercegovskim poreklom. Dragišić želi s tem primerom pokazati, da za teroristično dejanje ni potrebnih veliko ljudi, temveč zgolj nekaj, teh nekaj potencialnih teroristov pa že živi v BiH (Dragišić v Azanović 2007). Baktašević je sicer švedski državljani, ki je bil aretiran 19. oktobra 2005 v Sarajevu. Bektašević je pripravljaj samomorilski napad na eno izmed zahodnoevropskih veleposlaništev v Sarajevu. Po prijettu so pri njem opravili hišno preiskavo, kjer so našli 20 kilogramov eksploziva, samomorilski pas, videokasete, ki so prikazovale pripravo in aktiviranje eksplozivne naprave, pa tudi grožnje Evropi zaradi sodelovanja njihovih vojakov v Iraku in Afganistanu. Baktašević je bil obsojen skupaj s še dvema osebama (Pavić 2006).

Da je teroristična grožnja BiH zelo majhna, potrjuje tudi eden najbolj priznanih svetovnih strokovnjakov za mednarodni terorizem Rohan Gunaratna, ki svojo trditev argumentira z dejstvom, da so Bošnjaki zelo tolerantni in umirjen narod. Po njegovem mnenju je zgolj majhen del bošnjaških muslimanov radikalnih (Gunaratna v Azanović 2007). Na vprašanje, zakaj je na temo radikalizma in terorizma v BiH napisanih toliko knjig in člankov ter posnetih ogromno dokumentarnih filmov, če je terorizem v BiH skorajda neznatni, odgovarja Evan Kohlmann. Avtor knjige *Al Kaidin džihad u Evropi: Afgansko-bosanska mreža* meni, da se smatra radikalne muslimane v BiH za zelo nevarne, predvsem zaradi srbskih in hrvaških avtorjev. Ti imajo po mnenju Kohlmanna izjemno nacionalno usmerjena stališča o vojni v BiH, zato vabahite sedaj uporabljajo za antipropagando muslimanov (Kohlmann v Azanović 2007).

8 Gornja Maoča

Gornja Maoča je težko dostopno naselje v severnem delu BiH med Brčkim in Tuzlo. Gornja Maoča se je pred vojno imenovala Karavlasli, saj so tu živeli predvsem pravoslavni Romi. Vahabiti so se v Gornjo Maočo naselili šele po 11. septembru 2001, ko se je po terorističnem napadu v New Yorku stališče do vahabitov v BiH močno poslabšalo (Radio Žepče 2010). Vahabiti so ustanovili svojo skupnost, ki je zelo izolirana, uporablja šeriatsko pravo in deluje po načelih prve generacije muslimanov. Vahabiti živeči v skupnosti smatrajo preostale muslimane BiH za nepravne muslimane, saj ne živijo v skladu s Koranom. Ženske v skupnosti morajo biti pokrite z burkami, medtem ko imajo moški dolge brade. V vasi imajo šolo, otroški vrtec, trgovino in mošejo, ki je zgrajena v tipičnem vahabitskem slogu. Prebivalci vasi se preživljajo s kmetijstvom, pri čemer prevladuje reja perutnine. V naselju poteka pouk v arabskem jeziku in po jordanskem učnem programu, poleg tega pa so tudi napisi v naselju napisani v arabski pisavi. Gornja Maoča je torej nekakšna država v državi, saj oblasti BiH v naselju ne izvajajo jurisdikcije (Radio Sarajevo 2010).

Prvi neuradni vodja skupnosti v Gornji Maoči je bil Jusuf Baričić, ki se je v 90. letih o islamu šolal tudi v Savdski Arabiji, kar mu je prineslo velik ugled predvsem med vahabiti. Po vrnitvi iz Savdske Arabije je Baričić pričel s širjenjem vahabizma v BiH. Trdil je, da je vahabitska razlaga islama izvirnejša in pristnejša, zaradi česar je zavračal zmerne muslimane in jih označil za krive vernike. Nasploh je bil Baričić zelo agresiven do zmernih muslimanov in vlade v Sarajevu. Vahabiti so se večkrat sprli z zmernimi muslimani v Tuzli, saj so le-ti nasprotovali širjenju vahabizma, prav tako pa so zavračali stroga pravila islama. Do najodmevnejšega incidenta med vahabiti pod njegovim vodstvom in zmernimi muslimani je prišlo februarja 2007, ko je želel Baričić skupaj s svojimi privrženci vstopiti v Carsko mošejo v Sarajevu, kjer je želel širiti svojo različico islama. Zmerni muslimani so se temu uprli, zaradi česar je prišlo do spora, v katerem je morala posredovati policija. Zaradi spora so mošejo zaprli, kar se je zgodilo prvič v 500-letni zgodovini, saj ni bila zaprta niti med vojnami. Baričić je imel torej precej nasprotnikov, največ v vladi in vrhu bošnjaške muslimanske skupnosti, zato so se ob njegovi smrti, marca 2007, pričele pojavljati številne teorije vzroka smrti. Baričić je sicer umrl v prometni nesreči v Tuzli. Njegova smrt v prometni nesreči niti ne preseneča, saj ni spoštoval zakonov BiH, zaradi česar niti ni imel vozniškega dovoljenja, njegovi avtomobili niso bili registrirani, prav tako pa ni spoštoval prometnih

predpisov, zato sploh ni ustavljal pred rdečo lučjo semaforja. Pomemben pokazatelj prisotnosti vahabizma v BiH je bil tudi pogreb Jusufa Barčiča. Na njegovem pogrebu se je zbralo 3000 ljudi, od tega polovica iz drugih držav bivše Jugoslavije, med njimi so bili tudi Slovenci (RTVSLO 2007).

Po smrti Jusufa Barčiča je mesto voditelja vahabitov v Gornji Maoči prevzel Nusret Imamović, ki je po izobrazbi profesor šeriatskega prava in je nekdanj predaval v sarajevski mošaji Kralj Fahd. Imamović ima v javnosti zelo slab ugled zaradi agresivnih nastopov pred mediji. V eni izmed izjav je zatrdil, da samomorilski napadi niso prepovedani, vendar je tovrsten napade potrebno koristiti zgolj v izjemnih primerih (Bećirbašić 2010a). Neuradni voditelj skupnosti v Gornji Maoči, Nusret Imamović, je v intervjuju za Radio Televizijo Bosne in Hercegovine govoril o prizadevanjih in načelih ljudi, ki živijo v skupnosti Gornja Maoča. Imamović je govoril, da so vahabiti tradicionalni muslimani, ki sledijo preroku Mohamedu in prvi generaciji muslimanov. Dejal je tudi, da zamerijo muslimanski skupnosti BiH, saj ta ne sledi islamu, kakršnega je prerokoval prerok Mohamed, zaradi česar niso pravi muslimani. Neformalni voditelj skupnosti v Gornji Maoči je potrdil, da priznavajo državo BiH, vendar je opozoril, da sama država ne priznava njih. Poleg tega je opozoril, da je BiH država, za katero so se v pretežni meri borili predvsem muslimani, vendar pa imajo v sedanji daytonski ureditvi BiH manj pravic, kot so jih imeli v okviru Avstro-Ogarske monarhije. Po mnenju Imamovića so zakoni BiH v nasprotju z njihovim prepričanjem in tudi v nasprotju z ustavo BiH, po kateri ima vsakdo pravico do vere in veroizpovedi. Imamović to konkretizira na primeru zakona o izobraževanju v tuzelskem kantonu. Po tem zakonu bi morali učenci med drugim poslušati tudi glasbo in se učiti o glasbenikih kot o pozitivnih osebah, kar bi bilo v nasprotju z islamom, saj je pri njih glasba prepovedana, poleg tega pa so glasbeniki za muslimane negativne osebe. V skupnosti Gornja Maoča so tako organizirali ilegalno šolo, v kateri je pouk potekal v skladu z jordanskim šolskim sistemom. Imamović je nadalje govoril, da namen skupnosti ni ustvariti enklavo Gornja Maoča, v kateri bi veljalo šeriatsko pravo in poseben sistem izobraževanja. Njihov cilj je predstaviti pravi islam prebivalcem BiH, na podlagi česar bi se potem ljudje odločili kakšen islam želijo. Imamović je tudi ostro obsodil, da jih javnost povezuje s terorizmom, čeprav so v nekaterih policijskih akcijah v naselju našli precej količin orožja (Radio Televizija Bosne i Hercegovine 2012).

Določeni člani skupnosti so bili udeleženi tudi v kriminalnih in terorističnih dejanjih, med njimi tudi Mladen R., ki je leta 2005 priskrbel orožje in eksploziv za teroristični napad, ki so ga želeli izvesti med pogrebom papeža Janeza Pavla II. Orožje in eksploziv, med katerim je

bilo 11 minometov, eksploziv C4 in več detonatorjev, so odkrili v Italiji, kamor je prišlo prav iz Gornje Maoče (Kukec 2005). Med člani skupnosti v Gornji Maoči je bil tudi Sabahudin Fijuljanin, ki je bil oktobra leta 2002 aretiran zaradi nadlegovanja in vohunjenja za pripadniki mirovnih sil SFOR v bazi blizu Brčkega. Po aretaciji so pripadniki sil SFOR izvedli še hišno preiskavo v njegovi hiši v Gornji Maoči, kjer so odkrili minomet in več jugoslovanskih in bosanskohercegovskih potnih listov (Car 2002). Gornja Maoča je bila v središču pozornosti tudi oktobra 2011, ko je Mevlid Jašarević napadel ameriško veleposlaništvo v Sarajevu. Jašarevićev napad na veleposlaništvo je trajal 40 minut, v tem času pa je iz avtomatske puške izstrelil 105 nabojev, pri čemer je ranil tudi policista. Napadalca so prijeli šele pripadniki posebne policijske enote, ki so ga s strelom v nogo onesposobili. Jašarević je sicer živel v Novem Pazarju v Srbiji, vendar je dve leti, vse do napada na veleposlaništvo, živel v Gornji Maoči (Karalić 2011).

Odkar se je Gornjo Maočo pričelo povezovati z vahabizmom, je bilo v naselju izpeljanih že več policijskih operacij. Kot sem že omenil, so policisti opravili preiskave tako leta 2002 (zaradi prijetja Sabahudina Fijuljanina) kot tudi leta 2005 (zaradi prijetja Mladena R.). Največja policijska operacija v Gornji Maoči z imenom Svetlost pa je potekala 1. februarja 2010. To je bila tudi največja policijska akcija od nastanka BiH. V operaciji je sodelovalo 600 policistov iz vseh policijskih agencij v BiH. Cilj operacije je bila aretacija oseb, osumljenih za kazniva dejanja: ogrožanja teritorialne celovitosti BiH, napad na ustavni red BiH in spodbujanje narodnostne, verske in rasne nestrpnosti (Bečirbašić 2010b). V operaciji je policija aretirala sedem oseb, od katerih je bilo 6 oseb državljanov BiH, ena oseba pa je bila tuj državljan.²⁴ V operaciji so se vahabiti zgolj pasivno upirali, tako da policija ni uporabila sile (Posavska Televizija 2010). Policija je v operaciji Svetlost zasegla 18 pištol, sedem pušk, 30 okvirov za pištolo, osem ročnih bomb, več nožev, 936 nabojev različnih kalibrov, 20 vojaških uniform, 47 radijskih postaj, 70 mobilnih telefonov, 1478 DVD in CD diskov, 421 videokaset in 34.565 evrov (Index 2010). Vahabiti v Gornji Maoči so kot odgovor na policijsko akcijo na vseh poteh, ki vodijo do Gornje Maoče, postavili barikade. V svojo vas niso dovolili nikomur razen policiji in znancem, od vseh ostalih, tudi policistov v civilu, pa so zahtevali legitimacijo. Policija je barikade po nekaj dneh odstranila, vendar dejstvo, da so morali policisti spoštovati pravila vahabitov na barikadah, zgovorno pove, da oblasti v BiH še vedno niso vzpostavile jurisdikcije v Gornji Maoči (RTVSLO 2010). Zadnja policijska akcija

²⁴ V policijski akciji Svetlost so bili poleg vodje vahabistične skupnosti Nusreta Imamovića aretirani še Safeta Barčića, Edisa Bosnića, Dževada Hodžića, Hajrudina Ribića, Senada Midžića in Mersedeta Čekića (Blic 2010).

v Gornji Maoči se je zgodila 5. februarja 2012 in je bila povezana z napadom Mevlida Jašarevića na ameriško veleposlaništvo v Sarajevu. Jašarević je namreč pred napadom živel v Gornji Maoči. V akciji policije je sodelovalo 150 policistov, ki so aretirali tri člane skupnosti, med njimi tudi Nusreta Imamovića (Put vjernika 2012).

Klub številnim policijskim akcijam v Gornji Maoči naj bi bila vahabitska skupnost po pričevanju enega izmed bivših vahabitov iz Maoče, ki je zapustil skupnost, precej povezana z mednarodnim terorizmom. Po njegovem pričevanju je večina Imamovićeve privržencev slabo izobraženih. Nekdanji vahabit nadalje trdi, da je Imamović vse ekstremne vahabite, ki jih ni imel več pod nadzorom, poslal v džihad, saj ni želel, da se dogajajo primeri, podobni Mavlidu Jašareviću. Naspluh velja Gornja Maoča za odskočno desko džihada (Iličić 2012).

9 Zaključek

Vojna v BiH med letoma 1992 in 1995 se je po zaslugi informacijske tehnologije odvijala v dnevnih sobah ljudi po vsem svetu. Poleg tega je bilo o sami vojni napisanih ogromno knjig in posnetih veliko filmov, vendar pa so redki avtorji svoj fokus obdržali v tej balkanski državi tudi po koncu vojne. Večina analiz se še vedno nanaša na samo vojno in na spopad med muslimani, Hrvati in Srbi, redki pa pišejo tudi o sporih med samimi bošnjaškimi muslimani in vahabiti v BiH. Vahabizem je bil v BiH prisoten že pred pričetkom vojne leta 1992, saj so se številni bošnjaški verski voditelji izobraževali na verskih univerzah v Savdski Arabiji, kjer so se seznanili z vahabizmom. Vendar pa je bil vahabizem pred vojno skorajda nepoznan in je imel tudi zelo malo privrženecv. V času vojne pa se je vahabizem precej okreplil, predvsem zaradi prihoda mudžahedinov, ki so se prišli boriti na stran muslimanov v BiH. V tem času je tudi Savdska Arabija predvsem finančno podpirala širitev vahabizma v BiH, kar je počela predvsem z različnimi stipendijami, donacijami orožja in graditvijo in obnovo mošej po celotni BiH. Število vahabitov v BiH se je po koncu vojne nekoliko povečalo, a je še vedno relativno nizko. Glede na vse naštetu lahko potrdim mojo hipotezo, da se je vahabizem v BiH razširil predvsem kot posledica vojne.

Kot sem omenil že v četrtem poglavju z naslovom Teorija radikalizacije, ne obstaja standarden profil, ki bi nam povedal, katera oseba bo v prihodnosti postala radikalna, kljub temu pa obstajajo določene skupne lastnosti, ki veljajo za večino radikalnih oseb. V skladu s Sagemanovo analizo lahko tudi za vahabite v BiH ugotovimo določene radikalne elemente. Vahabiti, ki živijo v BiH, so v veliki večini državljani BiH, kar potrjujejo tudi policijske akcije, ki so se zgodile v preteklih letih, saj so bili med pridržanimi večinoma domači državljani. Točnih podatkov o tem, koliko tujcev prebiva v vahabitskih skupnostih v BiH, ni, prav tako ni podatkov o izobrazbeni strukturi samih pripadnikov skupnosti. Edini podatek o izobrazbeni strukturi je izobrazba neformalnega voditelja skupnosti v Gornji Maoči, Nusreta Imamovića, ki je profesor šeriatskega prava, medtem ko naj bi imeli ostali pripadniki – po pričevanju nekdanjega vahabita – nizko izobrazbo. Prav tako ni podatkov o družinskem statusu pripadnikov vahabitskih skupnosti v BiH, vendar se predvideva, da so večinoma poročeni. Drugi sklop Sagemanovih lastosti, ki so značilne za radikalne osebe, zajema psihologijo posameznika. Podatkov o psihičnem stanju vahabitov v BiH nisem zasledil. V ta sklop bi lahko uvrstil zgolj izjavo Nusreta Imamovića, ki je v nekem intervjuju izjavil, da

samomorilski napadi za pripadnike skupnosti niso prepovedani, vendar se jih je potrebno posluževati zgolj za izjemno pomembne cilje. Zadnji sklop Sagemanove analize o radikalizaciji vsebuje podatke o starosti, veri, zaposlenosti in lokaciji priključitve k radikalni skupnosti. Vsi vahabiti v BiH so seveda muslimani, večina jih je brezposelnih in se preživljajo z donacijami, nekateri pa se ukvarjajo tudi s kmetijstvom. Posamezniki so se vahabizmu pridružili v sami BiH, predvsem v času vojne med letoma 1992 in 1995. Podatkov o povprečni starosti vahabitov v BiH ni, vendar pa podatki o nekaterih vidnejših članih nakazujejo, da gre v večini za mlajše osebe, ki so se vahabizmu priključile v fazi odraščanja.²⁵

Vzroke radikalizacije po Bjørgu je mogoče razdeliti tudi na strukturne, pospeševalne, motivacijske in sprožilne. Predvsem strukturni vzroki so močno prisotni v BiH. Družba v BiH je precej neuravnotežena in razcepljena, tako zaradi nacionalizma kot tudi slabe ekonomske situacije v državi. Posamezni državljani se tako čutijo zapostavljene, kar še posebej velja za vahabite. Ti namreč zaradi zakonov BiH ne morejo živeti v skladu z vahabizmom, poleg tega pa ostro zavračajo globalizacijo in individualizem, saj je eden njihovih temeljnih postulatov skromnost. Med pospeševalne vzroke radikalizacije v BiH lahko uvrstimo predvsem slab policijski in sodni sistem, ki deluje v BiH. Med motivacijske vzroke, ki vahabite v BiH spodbujajo, da se še vedno prizadevajo za spremembo zakonodaje in ostale reforme, so tudi razne krivice, ki so storjene vahabitom in muslimanom po celem svetu, predvsem s strani Zahodnega sveta.

Vahabizem je v BiH vsekakor prisoten, vendar ne predstavlja tako resne varnostne grožnje, kakor to prikazujejo različni mediji v Srbiji, na Hrvaškem in tudi v BiH. Res je, da je bilo nekaj posameznikov, ki so sprejeli vahabitsko razlago islama vpletenih v določena teroristična in kriminalna dejanja, vendar so bili to zgolj osamljeni primeri, ki niso bili pogojeni z vero. Vahabitska skupnost v BiH se ukvarja predvsem s širjenjem svoje interpretacije islama, kar pa ne počnejo na nasilen način, temveč predvsem s predavanji s področja vahabitske interpretacije islama. Glede na delovanje vahabitov v BiH lahko njihovo ravnanje uvrščamo v tretjo fazo radikalizacije (indoktrinacija), za katero nasilje še ni značilno. V tej fazi posameznik prekine stike z nekdanjimi prijatelji in družinskimi člani ter v celoti sprejme salafistično (vahabitsko) interpretacijo islama. Člani skupnosti so povsem izolirani od ostale družbe, zaradi tega tudi vse interakcije potekajo zgolj med samimi člani skupnosti. V tej fazi

²⁵ Jusuf Baričević je bil rojen leta 1967, vahabizem pa je prevzel v 90-ih letih, ko je študiral v Savdski Arabiji. Podobno je bilo tudi z Nusretom Imamovićem, ki je bil rojen leta 1971. Mevlid Jašarević je bil rojen leta 1988, Sabahudin Fijuljanin pa leta 1984.

imajo posamezniki sicer radikalna stališča – eno takšnih je tudi izjava Nusreta Imamovića, da podpira samomorilske napadalce, vendar zgolj v izjemnih primerih. Na primeru Gornje Maoče in članov vahabitske skupnosti, ki tam prebiva, lahko opazimo, da ta ogroža določene vrednote, ki veljajo v BiH, poleg tega pa vahabiti kršijo številne zakone, ki veljajo v državi. Težko pa bi govorili o resni grožnji varnosti, ki jo predstavljajo vahabiti, saj se je vahabitska skupnost distancirala od vseh nasilnih dejanj, ki so jih storili določeni posamezniki, ki so bili povezani z vahabizmom. Nusret Imamović je tako obsodil napad Mavlida Jašarevića na veleposlaništvo ZDA v Sarajevu, pa tudi ostale nasilne akcije, ki so jih izpeljali posamezniki, povezani s skupnostjo v Gornji Maoči.

Kljub temu pa je potrebno spomniti še na vzročne faktorje radikalizacije, ki predstavljajo predpogoj, pa tudi pospeševalce samega procesa radikalizacije. Kot sem opozoril že v uvodu je BiH država z visoko stopnjo korupcije in brezposelnosti, prav tako pa veliko ljudi živi pod pragom revščine. Vsi ti dejavniki dajejo ljudem občutek zapostavljenosti in povzročene krivice, zaradi česar so ljudje pripravljene sprejeti tudi določene bolj radikalne oblike upora. Na podlagi vsega naštetega lahko zaključim, da se med vahabiti v BiH vsekakor pojavljajo določeni radikalni elementi, kot so izolacija skupine, pretrgane vezi z bivšimi prijatelji in družinskimi člani, določeni vahabiti iz BiH so odšli tudi v tujino, kjer nadaljujejo z džihadom. Potrebno je opozoriti tudi na povezave, ki jih imajo bošnjaški vahabiti z drugimi radikalnimi skupinami po svetu, med katerimi so tudi teroristične skupine. Nenazadnje pa se je potrebno zavedati, da so določeni posamezniki, ki so živeli v vahabitski skupnosti v Gornji Maoči, v preteklosti že sodelovali v nasilnih akcijah, zaradi česar jih je potrebno redno spremljati ne glede na trditve Nusreta Imamovića, ki zatrjuje, da vahabiti ostro obsojajo napade, ki so jih storili njihovi bivši člani. Med vahabiti v BiH se torej pojavljajo določeni radikalni elementi, vendar pa je vahabitska skupnost trenutno maloštevilčna in preveč skoncentrirana, da bi lahko resno ogrožala ozemeljsko celovitost, notranjo varnost in ustavno ureditev BiH, s čimer zavračam postavljeno hipotezo.

Kljub vsemu je potrebno vahabizem spremljati, saj lahko določeni pospeševalni vzročni faktorji sedanje stanje hitro spremenijo. Tako določene poteze Zahoda do muslimanskega sveta predstavljajo ploden humus za stopnjevanje in pospeševanje radikalnih ideologij, med katere sodi tudi vahabizem.

10 Literatura

1. Akbarzadeh, Shahram in Fethi Mansouri. 2010. *Islam and political violence*. London: I. B. Tauris and CO Ltd.
2. Azinović, Vlado. 2007. *Al Qaida u Bosni i Hercegovini: Miti ili stvarna opasnost*. Radio slobodna Europa. Dostopno prek: http://www.slobodnaevropa.org/specials/al_kaida/index.htm (15. maj 2012).
3. BBC. 2009. *Religious: Sharia*. Dostopno prek: http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/beliefs/sharia_1.shtml (25. avgust 2012).
4. --- 2012. *Profile: Khalid Sheikh Mohammed*. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-12964158> (5. julij 2012).
5. Bećirbašić, Belma. 2010a. *B92: Gornja Maoča, selo radikalnih vehabija*. Dostopno prek: http://www.b92.net/putovanja/destinacije/evropa.php?yyyy=2010&mm=02&dd=03&nav_category=801&nav_id=389355 (18. junij 2012).
6. --- 2010b. *Akcija Svjetlost-dobro uštimana narodna predstava*. Dostopno prek: <http://bhmuslimmonitor.info/ba/aktuelnosti/gornja-maoča-akcija-svjetlost-dobro-u-timana-narodna-pred-2.html> (30. junij 2012).
7. Blic. 2010. *Vahabijama oduzet eksploziv i puške*. Dostopno prek: <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/175220/Vehabijama-oduzet-eksploziv-i-puske> (28. junij 2012).
8. Bussines.hr. 2012. *Nezaposlenost u BiH 44,1 posto*. Dostopno prek: <http://www.business.hr/ekonomija/nezaposlenost-u-bih-44-1-posto> (6. junij 2012).
9. Car, Ivor. 2002. *Lupiga: Bosanska špijunska afera*. Dostopno prek: <http://www.lupiga.com/vijesti/index.php?id=1472> (21. junij 2012).
10. Chenoweth, Erica. 2006. *Instability and Opportunity: The Origins of Terrorism in Weak and Failed States*. V *The Making of a Terrorist: Recruitment, Training and Root Causes: Volume 2*, ur. James Forest, 17–22. London: Praeger Security International.
11. Choueiri, Youssef. 1997. *Islamic Fundamentalism*. London: Wellington House.
12. Davidson, Lawrence. 2003. *Islamic fundamentalism*. London: Greenwood Press.

13. Forest, James. 2006. Terrorist Training Centers Around the World: A Brief Review. V *The making of a terrorist: recruitment, training and root causes: Volume 2*, ur. James Forest, 299. London: Praeger Security International.
14. Fried, Joseph. 1996. *New York Times: Sheik sentenced to life in prison in bombing plot*. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/1996/01/18/nyregion/sheik-sentenced-to-life-in-prison-in-bombing-plot.html?ref=omar_abdel_rahman&pagewanted=print (27. junij 2012).
15. Gupta, Dipak. 2005. Exploring roots of terrorism V *Root Causes of Terrorism: Myths, reality and ways forward*, ur. Tore Bjørgo, 16–30. New York: Routledge.
16. Hečimović, Esad. 2004. *Dani: Mudžahedin po glavi Bošnjaka*. Dostopno prek: http://www.bhdani.com/default.asp?kat=txt&broj_id=345&tekst_rb=8 (29. junij 2012).
17. IFIMES. 2006. Nefunkcionalnost daytonske ureditve in ustavne spremembe v BiH. Dostopno prek: <http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=si&Kat=10&ID=270> (6. junij 2012).
18. Iličić, Mario. 2012. *Slobodna Bosna: Gornja Maoča je tranzit za vahabije koje odlaze u sveti rat*. Dostopno prek: <http://www.slobodna-bosna.ba/Novost.aspx?id=275> (29. junij 2012).
19. Index. 2010. *Zaradili jednomjesečni pritvor: Uhićeni vahabisti bili naoružani do zuba*. Dostopno prek: <http://www.index.hr/vijesti/clanak/zaradili-jednomjesečni-pritvor-uhiceni-vehabisti-bili-naoruzani-do-zuba/474202.aspx> (2. julij 2012).
20. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 2009. *Slovar slovenskega knjižnega jezika (spletna izdaja)*. Dostopno prek: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=fundamentalizem&hs=1 (27. junij 2012).
21. Jugoslovanski leksikografski zavod Zagreb. 1982. *Opća enciklopedija Jugoslovanskog leksikografskog zavoda: Volume 8*. Zagreb: Jugoslovanski leksikografski zavod Zagreb.
22. Karalić, Fahir. 2011. *Dnevni avaz: EKSKLUZIVNO Pogledajte cjelovitu i šokantnu oporuku teroriste Mevlida Jašarevića (VIDEO)*. Dostopno prek: <http://www.dnevniavaz.ba/vijesti teme/90081-dnevni-avaz-u-posjedu-cjelovite-i-sokantne-oporuke-srbijanskog-teroriste-i-napadaca-na-ambasadu-sad-jasarevic-objavio-rat-njemackoj.html> (23. junij 2012).

23. Kohlmann, Evan. 2006. The Mudjahedeen of Bosnia: Origins, Training and Implications. V *The making of a terrorist: recrutement, training and root causes: Volume 2*, ur. James Forest, 194–210. London: Praeger Security International.
24. Kole, William. 2006. *The Seattle Times: Are terrorists recruiting "white Muslims"?*. Dostopno prek: http://seattletimes.nwsourc.com/html/nationworld/2002936760_balkans18.html (3. julij 2012).
25. Kukec, Tomislav. 2005. *Jutarnji list: EKSKLUZIVNO 'Prodao sam kriminalcima zolje, ali nisam znao da su radikalni islamisti koji žele napasti Vatikan!'*. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/-istina-je--prodao-sam-kriminalcima-bacace-raketa--ali-nisam-znao-da-su-radikalni-islamisti-koji-zele-napasti-bas-vatikan--/1027797/> (25. junij 2012).
26. London, Phillip. 2008. *Our Good Name: A Company's Fight to Defend Its Honor and Get the Truth Told About Abu Ghraib*. Washington: Regnery Publishing.
27. Patel, Faiza. 2011. *Rethinking Radicalization*. New York: Brennan Center for Justice.
28. Pavić, Snježana. 2006. *Jutarnji list: Sarajevski teroristi samoubojice: Cilj nikad otkriven, bomba u igrački*. Dostopno prek: <http://www.jutarnji.hr/sarajevski-teroristi-samoubojice--cilj-nikad-otkriven--bomba-u-igracki/229222/> (3. julij 2012).
29. Pohly, Michael in Khalid Duran. 2001. *Osama Bin Laden in mednarodni terorizem*. Tržič: Učila International.
30. Posavska Televizija. 2010. *Policijska akcija Svjetlost v Gornji Maoči*. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?v=gLCXMOe3O80> (1. julij 2012).
31. Prelenda, Antonio. 2001. *Mudžahedini u BiH: žrtve predrasuda ili realna prijetnja? Hrvatski vojnik (76.)*. Dostopno prek: <http://www.hrvatski-vojn timer.hr/hrvatski-vojn timer/762001/bih.asp> (6. junij 2012).
32. Put vjernika. 2012. *Ko se to poigrava sa čašću muslimana in Bošnjaka BiH?* Dostopno prek: <http://www.putvjernika.com/U-zizi/ko-se-to-poigrava-sa-cascu-muslimana-i-bosnjaka-bih.html> (3. julij 2012).
33. Radio Sarajevo. 2010. *Gornja Maoča: Svjet za sebe*. Dostopno prek: <http://www.radiosarajevo.ba/content/view/19988/60/> (28. junij 2012).
34. Radio Televizija Bosne i Hercegovine. 2012. *Nusret Imamović u Emisiji Crta*. Dostopno prek: <http://www.youtube.com/watch?feature=endscreen&NR=1&v=EVf8tFT0mN4> (15. junij 2012).

35. Radio Žepče. 2010. *Nusret Imamović iz Gornje Maoče: Imam, ovčar i pčelar*. Dostopno prek: http://radiozepce.com/index.php?option=com_content&view=article&id=266:nusret-imamovi-iz-gornje-maoe-imam-ovar-i-pelar&catid=43:lokalne-aktualnosti&Itemid=50 (26. junij 2012).
36. Roy, Oliver. 2007. *Globalizirani islam*. Ljubljana: Krtina
37. RTVSLO. 2007. *Na pogrebu vodje skrajnežev tudi Slovenci*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/na-pogrebu-vodje-skrajnezev-tudi-slovenci/69563> (30. junij 2012).
38. --- 2010. *Vahabisti na policijsko akcijo odgovorili z blokado*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/vahabiti-na-policijsko-akcijo-odgovorili-z-blokado/> 223114 (1. julij 2012).
39. --- 2012. *Morilec iz Toulusa večkrat na predavanjih o ilsmu v Sarajevu*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/morilec-iz-toulousa-veckrat-na-predavanjih-o-islamuv-sarajevu/279705> (4. julij 2012).
40. Sageman, Marc. 2004. *Understanding Terror Networks*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
41. Savich, Carl. 2003. *Al-Qaeda in Bosnia: Bosnian Muslim War Crimes Trial*. Dostopno prek: <http://www.serbianna.com/columns/savich/061.shtml> (20. junij 2012).
42. Schwartz, Stephen. 2003. *The two faces of islam: Saudi fundamentalism and its role in terrorism*. New York: Doubleday.
43. Shey, Shaul. 2007. *Islamic terror and the Balkans*. Harzliya: The Interdisciplinary Center.
44. Stipović, Srećko. 2010. *Večerni list: Al-Qa'idini sljedbenici ubili policajca u Bugojnu*. Dostopno prek: <http://www.vecernji.hr/vijesti/al-qa-idini-sljedbenici-ubili-policajca-bugojnu-clanak-160092> (29. junij 2012).
45. Šterbenc, Primož. 2011. *Zahod in muslimanski svet: akcije in reakcije*. Ljubljana: Založba FDV.
46. The royal aal al-bayt Institute for islamic thought. 2009. *Jihad and the islamic law of war*. Jordan: The roya al-bayt Institute for islamic thought.
47. Valenčič, Erik. 2008. *Islam ni vojaško-političen pakt*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/43570/islam-ni-vojasko-politici-pakt/> (27. junij 2012).
48. Veldhuis, Tinka in Jørgen Staun. 2009. *Islamist Radicalization: A Root Cause Model*. Den Haag: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.

49. United States Institute of Peace. 1994. *Washington Agreement*. Dostopno prek:
http://www.usip.org/files/file/resources/collections/peace_agreements/washagree_03011994.pdf (25. junij 2012).